

1

Igazság és Élet

2024.
Különszám 1. **FOLYÓIRAT A LELKIPÁSZTORI ÉS
NEVELŐMUNKA SZÁMÁRA**

**Lelkésztovábbképzés – összeköt, inspirál,
perspektívát ad**

20 éves a Tiszántúli Lelkésztovábbképző Intézet

A lelkész mint

igehirdető.....	13
liturgus	23
lelkigondozó	35
egyházvezető	43
közéleti személyiség	53

DEBRECEN

Igazság és Élet

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

2024 / Különszám 1.

Szerkesztőbizottság:

Főszerkesztő
és felelős kiadó: Dr. Fazakas Sándor

A szerkesztőbizottság
tagjai: Bálint Ágnes, Dr. Fazakas Sándor, Fazakasné Bartha
Zsuzsanna, Dr. Fekete Károly, Koós Mátyás Csanád,
Dr. Kovács Krisztián, Dr. Ledan-Muntean István,
Dr. Németh Áron, Dr. Szabó Lajos, Dr. Székely József

Technikai szerkesztés: Szilágyiné Asztalos Éva

Kiadja: Tiszántúli Református Lelkész Továbbképző Intézet
4026 Debrecen, Kálvin tér 16.

A kiadást támogatja: Tiszántúli Református Egyházkerület

A szerkesztőség címe
és megrendelés: 4026 Debrecen, Kálvin tér 16.
Tel/fax: 52/518-556

Online archiválás: E-mail: tovabbk@drk.hu
www.lelkesztovabbkepzo.hu

ISSN: 1788-8174

Nyomdai munkálatok: Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft.
4002 Debrecen Balmazújvárosi út 14.

Az „Igazság és Élet” c. kiadvány a Vasady Béla, Révész Imre, Szabó Zoltán és Soós Béla által 1935-ben Debrecenben alapított, lelkipásztorok, vallástanárok, segédlelkészek és teológusok szolgálatra való készülését segítő folyóirat szellemi örökségét kívánja folytatni.

Fazakas Sándor (szerk.)

Lelkésztovábbképzés – összeköt, inspirál, perspektívát ad

A Tiszántúli Református Lelkésztovábbképző Intézet
2022. szeptember 9-én megtartott jubileumi konferenciájának
előadásai

Debrecen
2024

Tartalomjegyzék

Lelkésztovábbképzés – összeköt, inspirál, perspektívát ad Előszó.....	5
<i>Fazakas Sándor</i>	
Isten fegyverzetével szolgálni Megnyitó áhítat.....	9
<i>Fekete Károly</i>	
Az igehirdető műhelye: az íróasztaltól a szószékig	13
<i>Szabó Lajos</i>	
A lelkipásztor mint az istentisztelet őre.....	23
<i>Fekete Károly</i>	
A jelenlét mint lelkigondozás.....	35
<i>Kiss Jenő</i>	
A lelkész mint kybernéta – a gyülekezetvezető és egyházvezető felelőssége.....	43
<i>Gaál Sándor</i>	
Lelkész a közéletben Teológiai látás és erkölcsi véleményformálás társadalmi kihívások összefüggéseiben	53
<i>Fazakas Sándor</i>	
Szerzők.....	67

Lelkésztovábbképzés – összeköt, inspirál, perspektívát ad

Előszó

A lelkipásztori szolgálat egyházunkban az utóbbi 20–30 év során meglehetősen átalakult, sokrétűvé, egyúttal komplexebbé vált. Tartalma továbbra is a Szentírás üzenetének mint Isten kijelentésének hirdetése, valamint a keresztyén hagyomány közvetítése az emberi élethelyzetekre tekintettel. Azonban az élethelyzetek sokfélesége, a társadalmi átalakulások, a kommunikáció megváltozása újabb és újabb kihívások elé állítják a szolgatársakat. A teológiai ismeretek elmélyítése, alkalmazásuk módszertani kérdéseinek elsajátítása, a szociális és kommunikatív kompetenciák állandó fejlesztése nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a lelkipásztorok egyrészt hatékonyan végezzék szolgálatukat, másrészt maguk is örömeiket leljék hivatásuk gyakorlásában. Ezt hivatottak segíteni a lelkésztovábbképző tanfolyamok, amelyek jelenlegi szervezett formája a Tiszántúlon immár több mint 20 évre tekint vissza.

A Tiszántúli Református Lelkésztovábbképző Intézet 2002-ben alakult meg az Egyházkerületi Közgyűlés (EK 15/2001.XII.07.) és az Egyházkerületi Tanács (14/2002.02.07.) vonatkozó határozatai alapján. A szervezett lelkésztovábbképzés újrastrukturálása és beindítása az egyházkerületben azzal a céllal történt, hogy biztosítva legyen a lelkipásztorok és a nem lelkészi végzettségű gyülekezeti munkatársak, az egyházi fenntartású intézmények alkalmazottainak egyházi továbbképzése, illetve kerüljön sor lelkészek és gyülekezeti munkatársak szakmai munkáját segítő kiadványok és segédletek szerkesztésére, magas színvonalon, megfelelő szakmai felügyelet mellett. Ezzel a döntéssel a fenntartó egyházkerület nem tett mást – azóta is folyamatosan és elkötelezetten biztosítva a működés feltételeit –, mint tovább folytatta református egyházunk legjobb hagyományait lelkészeinek képzése és továbbképzése tekintetében.

Méliusz Juhász Péter például egyértelműen előírta, hogy rendelkezzen minden lelkipásztor Szent Bibliával – ez ugyanis nem volt annyira magától értetődő abban az időben –, és a Biblia mellett tekintélyes egyházi tanítók kommentárjával. Majd 1567-ben a Debreceni Zsinat kimondta, hogy „azokat a lelkipásztorokat pedig, akik nem tanulnak, és nem tanítanak, a szolgálattól eltávolítandónak ítéljük”. A 17. században a lelkészek továbbképzésének ellenőrzése az esperesi és a püspöki vizitációk hatáskörébe tartozott, majd *Geleji Katona István* megkövetelte, hogy a lelkipásztor naponként haladjon előre a tudományban. A későbbiekben egyre inkább növekedett az igény, hogy valamilyen szellemtudományban is képezze magát tovább a lelkipásztor, pl. a természettudományokban is mélyedjen el. Ha megnézzük református kollégiumaink korábbi tanrendjét, akkor látjuk, hogy a

teológiai jellegű képzés mellett jelentős hangsúlyt kapott a múltban a filozófiai, majd természettudományi és jogi képzés is. Az iskolai kézikönyvek, a református iskolarendszer felépítése is szintén ezt bizonyítja. Majd a népművelésre való igény és a továbbképzés összekapcsolása, a faluszemináriumok tartása, egyfajta kultúrmisszió meghonosítása a vidéki Magyarországon jelzik nemcsak a képzés tartalmi kiszélesítését, hanem az egyház társadalomban elfoglalt szerepét is – ennek minden előnyével és hátrányával, a lelkészre nehezedő szerepelvárásokkal együtt. Az első világháborút követően, a 30-as években a tartalmi és szervezeti újrászervezésre tett kísérletei – Révész Imre, Vasady Béla, Szabó Zoltán és Soós Endre erőfeszítéseinek köszönhetően – máig inspiráló módon hatottak, de 1949-től kezdve a lelkésztovábbképzés sem mentesült a „nagy politikai célkitűzések érvényesítésének” igyekezeté és az „eligazodás” kívánalma alól. Ez utóbbi miatt vált szükségsszerűvé a lelkésztovábbképzés tartalmának újradefiniálása a 2000-es évek elején.

A húsz évvel korábban megcélzott újrászervezés szellemében a képzések a lelkészi szolgálat és munkavégzés során elsajátított tapasztalatokra és felmerülő problémákra nyújtanak teológiai reflexiókat, bevezetnek új módszertani ismeretekbe, lehetőséget biztosítanak a közös eszmecserére. Ahogyan Révész Imre és Vasady Béla az *Igazság és Élet* 1935-ben történt beindítása során megfogalmazták: a továbbképzésekre azért van szükség, hogy szolgálatuk elkerülje az „egyoldalú elméletiség” és az „elvtelen ötletszerű gyakorlatosság” kísértésének való engedést. Mi volt újszerű és sajátos immár a 21. század egyházi kontextusában átgondolt továbbképzési programok során? Nos, a *képzési kínálat* és tematika hivatásspecifikus kialakítása (kompetenciabővítés, tekintettel az egyházi feladatátvállalásokra: lelkiigondozás, szociális munka, oktatás terén – de tekintettel a szolgálat körülményeinek változásaira, amely összefügg a társadalmi változásokkal); az *előadók* szakmai *kompetenciák* alapján történő kiválasztása, lehetőség szerint az interdiszciplináris munkamódszer feltételeink biztosítása mellett; valamint a *részvétel* valamilyen *számmonkérhetőségének* biztosítása a közegyház részéről. Már az új típusú képzések beindításának első éveiben kitűnt, és azóta is tapasztalható: van igény a gyülekezetek gyakorlati életét, a szolgálatok teológiai megalapozását és az egyház közéleti szerepvállalását felölelő témák szakmai kibontására, megbeszélésére. Azon túl, hogy e képzések tovább mélyítik a lelkészkollegák szakmai kompetenciáit, az együttlétek lelkigondozói, pályakövetési és hivatáskísérő jelleggel is bírnak: a továbbképzésben való részvétel, valamint a lelkészi közösségben való intenzív tapasztalatcsere és közösséggyakorlás megélése preventív módon hat a megfáradás ellen.

Az Intézet folyamatos munkájára jubileumi ünnepi szimpózium keretében emlékeztünk, és adtunk hálát a közös szolgálatért 2022. szeptember 9-én „Lelkésztovábbképzés – összeköt, inspirál, perspektívát ad” címen. Az egynapos konferencia során – amely továbbképző alkalomként is szerepelt képzési kínálatunkban – előadások, beszélgetések és tapasztalatok megosztása keretében reflektáltunk

az említett változásokra, közösen keresve a lelkészi szolgálat megélésének kreatív, dinamikus, a Lélek ereje által inspirált feltételeit. A konferencia témáját a lelkészi szerepkörök tartalma (a lelkész mint igehirdető és mint az istentiszteleti liturgia őre, mint lelkigondozó, tanító, egyház- illetve gyülekezetvezető, mint erkölcsi véleményformáló és közéleti személyiség stb.), illetve azok változásai és egymáshoz való viszonyuk vizsgálata képezte. A konferenciáról szóló beszámolókat, valamint az alkalomra készült interjúkat, kisfilmet az egyházkerület, az intézet megújult honlapján (<https://lelkesztovabbkepzo.hu/2022/09/12/20-eves-a-tiszantuli-reformatus-lelkesztovabbkepzo-intezet/>), valamint az egyházkerület és a Magyarországi Református Egyház sajtófelületein lehetett megtekinteni (<https://ttre.hu/tartalom/6052/3/keruleti/lelkesztovabbkepzes-osszekot-inspiral-es-perspektivat-ad-mar-ket-evtizede>).

Az *Igazság és Élet* kiadványunk jelen melléklete a konferencia előadásait tartalmazza. Illesse ezért köszönet az előadókat, akik a tudományosközlemény-írás feltételeire tekintettel szerkesztett formában is rendelkezésünkre bocsátották gondolataikat, és kísérje áldás az olvasót. Abban a reményben adjuk közre az előadásokat, hogy teológiai megalapozással és gyakorlati kitekintéssel inspiráló, egyúttal önreflektív és örömet szerző módon segítse a lelkészi szolgálatban való helytállást, nehéz időkben is.

2024. húsvét ünnepkörében

Fazakas Sándor
intézetvezető

Isten fegyverzetével szolgálni

Megnyitó áhítat a Lelkésztovábbképző Intézet jubileumi konferenciáján

---

Fekete Károly

Textus:

„...erősödjetek meg az Úrban és az ő hatalmas erejében. Öltsetek magatokra Isten fegyverzetét, hogy megállhassatok az ördög mesterkedéseivel szemben. Mert mi nem test és vér ellen harcolunk, hanem erők és hatalmak ellen, a sötétség világnak urai és a gonoszság lelkei ellen, amelyek a mennyei magasságban vannak. Éppen ezért vegyétek fel Isten fegyverzetét, hogy ellenállhassatok a gonosz napon, és mindent leküzdve megállhassatok. Álljatok meg tehát, felövezve derekatokat igazságszeretettel, és magatokra öltve a megigazulás páncélját, sarut húzva lábatokra, készen a békesség evangéliuma hirdetésére. Vegyétek fel mindezekhez a hit pajzsát, amellyel kiolthatjátok a gonosznak minden tüzes nyilát. Vegyétek fel az üdvösség sisakját is, és a Lélek kardját, amely Isten beszéde.” (Ef 6,10-17)

Kedves Testvéreim!

Három ige állt az ide invitáló meghívón: a lelkésztovábbképzés összeköt – inspirál – perspektívát ad.

A szolgálatban bajtársunk, Pál apostol szavai is összekötnek – inspirálnak és perspektívát adnak. Összekötnek az Úrral, a mi vezérünkkel, és arra inspirálnak, hogy erősödjünk meg az Úrban és az ő hatalmas erejében, mert az a mi perspektívánk, hogy Isten fegyverzetét magunkra öltve, megállhatunk a hitben.

Lelkipásztornak lenni azt jelenti: ott lenni a frontvonalban és harcolni. Nekünk az ördög mesterkedéseivel, fortélyjaival és ámításával szemben van harcunk. Ősi mintázata van az ördögi körbe bevonásnak, behálózásnak. Össztűzben vagyunk ma mindannyian. Akár akarjuk, akár nem, ebből a csatából nem lehet ki-maradni. Itt nincs hátország, bunker, óvóhely, itt nem lehet elbújni, kivándorolni, emigrálni. Kozmikus, nagy harc ez.

Az életellenes erők sokszor megfoghatatlanok, és mégis mindenre igényt tartanak: „nagy a serege, csalárdság fegyvere” – mondja Luther éneke. A gonosz ellen dárda, géppisztoly, atombomba – semmit nem jelent. Lélekkalászatra és lélekgyilkosságra törekszik. A lelkünk kell neki. Ezért ellene egyedül a lelki fegyverzet a hatásos. Ha nem ezt öltjük magunkra, elveszünk.

A gonosz hadicsele az is, hogy korszerűtlennek állítja be a lelki fegyverzetet. Mi meg el is hisszük neki, és le is mondunk a lelki fegyverek hatóerejének kipróbálásáról.

Pál apostol fegyvernemváltásra hív bennünket. Militarizálódás és démonizálódás helyett dinamizálódásra és spiritualizálódásra hív. Erősödés és a lelki állóképesség gyarapodása szükséges. Ezért Pálnál a hangsúly nem az egyes fegyvereken van, hanem az ember teljes védelmén.

Achillesről, az ókori Trója mondahőséről mondja a szép történet, hogy anyja a sarkánál fogva a sérthetetlenség folyójába mártotta fiát, hogy a testét beborítsa a védelmező víz. De ahol az anyja tartotta, a sarkánál, ott nem érte a csodavíz, az éltető-védelmező erő, és az ellensége éppen itt, a sarkán sebezte halálra.

Az Istentől kapható lelki fegyverzet minden porcikánkat védeni akarja, hogy az életünk egyetlen szelete se maradjon védtelen.

Nekünk de sokszor csak ósdi, kicsorbult, hadra foghatatlan fegyvereink vannak! Azt értem ez alatt a lelkésztovábbképzés jubileumán, hogy meghalványul, elavul, sekélyessé válik az ismeretünk, el tudunk parlagiasodni a szent tudományban... Nem is tudunk dinamizálni és spiritualizálni olyan hatásfokkal, mint ahogyan arra szükség lenne! Ezért az erősödésünk feltétele a lelki-szellemi-teológiai kondíció visszanyerésében van!

A mi harcunk nem az odaütésben áll, hanem az apológiában és az elhárításban van. Az Atya Isten oltalma a menedékünk, szabadító Krisztusunk az elhárítás vezére, apológikus szószólónk pedig a Paraklétosz, a mellénk álló Szentlélek.

Pál apostol bemutatja az új fegyvernemeket. Képes kifejezéseinek mindegyikét élesíti egy evangéliumi jelzővel, amivel átalakul az eszköztár és minden egyes darabjának felerősödik az üzenete.

Álljatok meg fölövezve derekatokat igazságszeretettel: álljatok készen a feladatra. Felövezés: a fölösleges sallang, az akadályozó ruhadarab betűrése, felcsatolása az övre. A menekészség segítője az öv, de régen ezen hordták a harci kellékeket is. Az igazságszeretet horderőt képvisel, de nem tudja és nem akarja elviselni a hazugságot, nem hordozza tovább koloncként. Tudja, hogy a gonosz, a hazugság atyja, és ő hazugsággal támad, ezért az igazságot kell bevetni ellene. A hazudozás és a hamis információk világából igazságra vágyani, nem megbékélni a féligazsággal, a képmutatással, a látszattal, az alig tudással és félig ismeréssel. Ez az egyik legnagyobb mai kihívás! Az igazságszeretethez komoly lelki erő kell.

Démonizált a világ? Sok a hazugság? Az ige kiadja a jelszót: krisztianizálni a világot, és nem csak több igazságot, hanem csak az Igazságot szeretni! Jézus mondta: „Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, csakis én általam.” (Jn 14,6)

Öltsétek magatokra a megigazulás páncélját. Az igazság nem a mienk, de megkaphatjuk, ha hisszük, hogy megbocsáttattak a mi bűneink. Valahogy úgy, ahogyan az egyik megtörtént esetnél is volt: az elzüllött fiú hazakérezkedik, és az apja leszidva

kioktatta, az anyja pedig zokogva sírt. Az emberi igazságosság az apáé, az isteni igazságosság az anyáé, mert a legnagyobb igazság a szeretet.

A megigazulás – az eltörölhetetlen, a kikezdhethetetlen szeretetháttér. Olyan, mint a páncél, amely a legnemesebb szervek védelmére szolgál.

Sarut húzva lábatokra, készen a békesség evangéliuma hirdetésére. A saru nem fegyver, de enélkül nem lehet biztonsággal közlekedni. A római katonák gyorsan és sokat mentek, amiben segítette a mozgásukat a saru.

A saru ezért az egymás közötti közlekedés fontosságára hívja fel a figyelmünket: eljutni utunk céljához sebesülés nélkül. Saru, amellyel elébe mehetünk egymásnak, és köszönhetünk jó szívvel áldás-békességet, a salom külső-belső harmóniáját kívánva. „Kész az én szívem, ó Isten...” indulni, a munka terhét hordozni, hazasietni, a másikat is hazasegíteni az atyai hajlékba... Légy kész mozdulni és mozdítani a Krisztus evangéliumával!

Vegyétek fel a hit pajzsát, amellyel kiolthatjátok a gonosznak minden tüzes nyilát és szembe szállhattok a kishitúséggel és a kétségbeeséssel. A hit: bizalom Istenben, aki oltalmazó erő. Az ókori seregben volt kis és nagy pajzs. Pál itt az ajtó nagyságúróról beszél, amely a teljes testet védte. Ilyen, a testi-lelki veszélyben elrejtő menedék a hit annak, aki bízik az Isten hűségében. A Lélek tüze perzselőbb, mint a gonosz tüzes nyilai. A Szentlélek legyőzi, hatástalanítja, ártalmatlanítja a hittel a gonoszt, mert az igaz hit a Szentlélek ajándéka.

Vegyétek fel az üdvösség sisakját is – az értelem védelme érdekében. Szoktuk mondani: „minden fejben dől el”. A bibliai gondolkodásmód megőrzése fontos, ami megingathatatlan üdvbizonyosságot ad számunkra. Az irányító központ a fejünkben tudja és mondja: üdvösséged van Jézus Krisztus győzelme miatt. A Krisztusban kiválasztottság (predestinatio) református hitünk sarkpontja. Ezért minden tetünknek az üdvösségért való hálánkból kellene következnie.

Vegyétek fel a Lélek kardját, amely Isten beszéde. A bibliai nagy kezdések ígérete: „Íme, az én ígémet adom a te szádba!” (Jer 1,9-10) De mit ér a fegyver, ha nem tudjuk kezelni? Mit ér, ha berozsdásodott, életlen, tompa? Mit ér, ha nem ismerjük a titkát, a nyitját? Aki pedig a Lélek kardjához nyúl, és mint keresztyén ember viaskodni kezd és csapásokat kezd osztogatni, az már előre legyen tisztában azzal, hogy ez a kard kétélű. „Isten igéje élesebb minden kétélű kardnál...” Ez azt jelenti, hogy ezt a kardot sohasem fordíthatjuk úgy mások felé, hogy magunk is alá ne állnánk. Minket is eltalál az Ige. Belőlünk is kivágja a hamis részt, amely felemészti az energiáinkat. Akkor hiteles az igehirdetésünk, ha ez megtörténik.

Isten fegyverzetének csúcstechnikája így áll össze. Minden lelki fegyver fontos, együtt van értelmük! Ezért a hangsúly nem az egyes fegyvereken, hanem az ember teljes védelmén, a lelki állóképesség elérésén van.

Kívánom, hogy a Lelkésztovábbképző Intézet továbbra is hűségesen, igényesen és még sokáig segítse dinamizálódásunkat és spiritualizálódásunkat. Ámen.

Az igehirdető műhelye: az íróasztaltól a szószékig

Szabó Lajos

„Az Írás első forgatásakor nem úgy gondolkoztam, ahogy most beszélek. Akkor úgy láttam, hogy a Szentírást Cicero nagyszerű könyvével egy napon említeni sem lehet. Tudós gőgömnek nem tetszett benne a szerénység, viszont értelmem nem tudott behatolni mélységeibe. Pedig ez a könyv olyan, hogy együtt nő azzal, aki gyermeklélekkel kezdi olvasni; én azonban felfuvalkodott és tetszelgő nagyságomban magamhoz méltatlannak ítéltém, hogy gyermekké alacsonyuljak.”¹

1. Az íróasztal és a szószék a lelkész életében

Azt gondolom, még ma is kiindulhatunk abból, hogy a lelkészi pálya két legmeghatározóbb alkotói környezete az íróasztal és a szószék. Bár azonnal ott van bennünk egy kérdőjel is ezzel kapcsolatban, hogy vajon a 21. század lelkészeire tényleg igaz-e még ez az állítás. Nemcsak valami idealizálás ez a két szó? Valamikor régen így volt, de ma már nem olyan egyértelmű ez.

Nem rendeződött-e át teljesen más helyszínekre és hangsúlyokra a lelkészi munka a mai egyházi és társadalmi életben? Érdekes tallózás volt az számomra, amikor az interneten két kérdést kezdtem el kutatni. „*Mivel tölti az idejét egy pap ma?*” és „*Mennyi a munkaideje egy lelkésznek?*” – protestáns és katolikus válaszokat egyaránt bőséggel találtam.²

Meglepő volt azt tapasztalni, hogy nagyon sok véleményt író megértéssel és szimpátiával szól arról, hogy végre szerteágazó és összetett lett mára a lelkipásztorok élete és munkavégzése. Találhatunk persze bőséggel végeláthatatlan felsorolásokat, lelkészi önvallomásokat a széttöredezésről, a követhetetlen feladatözönről, vagy épp azt fogalmazzák meg sokan, hogy annyira sokszínű, sokoldalú lett a papi pálya, hogy szinte lehetetlen már átlátni. Nincs megállás, nincs nyugalom, hanem állandó mozgás, nyüzsgés, szervezési és kapkodási kényszer kísérti, sodorja a lelkészeket a mindennapjaikban és az ünnepnapokon is. Az íróasztalhoz és a szószékhez megérkezni maga a kész *felüldülés* és *nyugalom* a lelke-

---

1 Szent Ágoston vallomásai, III,5.

2 https://szoljbeapapnak.blog.hu/2017/10/03/mit_csinal_a_lelkesz_ha_nem_a_templomban_papol (megtekintés: 2022.szeptember 6.) vagy <https://romkat.ro/2022/05/08/a-mai-pap-is-koranak-gyermeke/> (megtekintés 2022. szeptember 5.).

szek számára. Hol van itt idő és lehetőség az íróasztal nyugalmára és a szószékre készülés hagyományos „békés” útjára?

Minél távolabb állt az egyházi kötődéstől a megszólaló, annál inkább tet-
széssel írt a mára sokszínűbbé váló lelkészi munkáról. Úgy tűnik, szimpatikus
a sokoldalú lelkész. Minél inkább egyházon belüli a hozzászólás, annál inkább
felbukkannak a fenntartások a mai lelkészi szolgálat állapotával kapcsolatban. Ők
inkább megingást érzékelnek a papi/lelkészi pálya biztonságával kapcsolatban.³

2. A „fogyasztói” visszajelzés ereje

A lelkészi munkával foglalkozó blogok, közösségi oldalak és szerteágazó kom-
mentek olvasása közben mégis sikerült felfedeznem egy nagyon izgalmas és
érdekes közös jellemzőt: a változás és a sokszínűvé válás emlegetése közben a
legtöbbször előkerült *az értékes tartalom, a gondosan megalapozott beszéd és a minőségi
megszólalás*. Ezek hiánya, igénye, elvárása vagy éppen védelme a civilek és a lelké-
szek oldaláról egyaránt kifejeződött a megnyilatkozásokban. Ez pedig a minősé-
gi műhelymunka fontosságát igazolja a lelkész szolgálatában. Így viszont mégis
felértékelődik az íróasztal és a szószék közötti út, illetve a felkészülés alapossága,
mélysége és kifinomodása, valamint az előadás minősége.

Az elvárások megfogalmazói minőségi szintet tartanak a szemük előtt min-
den lelkészi megnyilatkozással kapcsolatban. Legalább itt, a szószéken maradjon
és stabilizálódjék a beszéd minősége, és ne legyen kérdés az, hogy mögötte alapos
munka, tanulás és átlátás húzódik meg. Szükséges, hogy a lelkész beszéde tartal-
mas és igényes legyen.

Wilhelm Gräb igehirdetéstánában különösen is kiáll amellett, hogy a prédiká-
ció mint nyilvános vallási beszéd csak az ennek való megfelelés igényével működ-
het, és érhet el eredményes kommunikációt.

„A prédikációnak mint vallásos beszédnek döntő feladatává vált, hogy a
hittartalmak szimbolikus megértését közvetítse, és azt a vallási önrértelmezés
lehetőségeként kínálja fel.”⁴

„A prédikáció, amely vallási beszéddé válik, a keresztény hit egzisztenci-
ális (egész létünket érintő) konkretizálásáról szól, mivel lehetséges emberi
tapasztalatokat értelmez: a boldogságát **éppúgy**, mint az ínségét, az alapvető
vágyakét és reményekét. A prédikáció a megélt vallásról szól.”⁵

„A prédikációnak kell hogy legyen üzenete. Az a feladata és az a vele
kapcsolatos elvárás, hogy az életet egzisztenciálisan (egész életünkre vonat-
kozóan) érthető módon, a keresztény hit fényében értelmezze, és ezáltal
érthetővé tegye, hogy mire való, mit képvisel ma a kereszténység.”⁶

3 Ld. BARNÁ: Csak az tud másokról gondoskodni, aki előtte saját magáról is gondoskodik (2018).

4 GRÄB: Predigtlehre, 17.

5 I. m., 33.

6 I. m., 36.

Nem szabad elmenni az üres, könnyű beszéd, az egyszerű, „laza” elmesélés vagy élmények felsorolásának útjára, mert azonnal veszélybe kerül a minőségi szó és ezzel az üzenet is a prédikációban. Aki irányt, utat és megoldásokat keres az életében, az a lelkészi szó, illetve az igehirdetés hallgatásával, mindenképpen egy átlagos szint feletti teljesítményt vár el, tartalmi és formai értelemben egyaránt. A rendszeres igehallgató ma ott marad meg a gyülekezetben, ahol ezt megtalálja. Mert olyan tartalmat szeretne kapni a prédikációban, amely számára fontos, sőt nélkülözhetetlen „lelki táplálék” minden alkalommal.

Szépen összefoglalja ezt az igényt maga a „lelki táplálék” kifejezésünk, amelyre a személyes hit növekedéséhez elengedhetetlen szükségünk van. *Fazakas Sándor* fogalmazza meg egy írásában nagyon világosan:

„A növekedés tekintetében meg kell jegyezni, hogy ez nem egy autonóm növekedés. A hívók életében az evangélium hirdetése és hallgatása – mint a hit forrása – az istenismeret és a krisztuskapcsolat újabb és újabb dimenzióját tárja fel vagy mélyíti el. [...] A keresztény hívő lét növekedésre rendeltett, de ez valóban csak a Krisztussal és a választottjaival való közösségben, azaz az ő jelenlétében való élő és intenzív részesedés által érhető el.”⁷

Általánosságban megállapítható az, hogy ma is fontos kompetenciaelemként jelenik meg a lelkész hivatásával összefüggésben *a szakmai tudás, a háttérben végzett teológiai munka és az olvasottság magas szintje*. Valami speciálist, valami egyedit, valami kiemelkedőt még mindig várnak a lelkészi munkára figyelők, az igehallgatók és érdeklődők – a „fogyasztók” – az igehirdetésben.

3. A nehezedő és súlyosbodó körülmények kihívása

Átalakulóban van a pár éve még nagyon elterjedt, mondhatni divatos, könnyed lelkészkép, a lelkészi pályáról alkotott könnyed felfogás, és ennek okozója a mai, hirtelen megnehezedett környezet.

Nagyon sokszor és nagyon sokan *leegyszerűsítették a lelkészi pálya alkalmassági kritériumait* korábban, és nagyvonalúan ki is mondták, hogy jó kiállás, a hit, a talpraesettség, a szervezőkészség, a könnyűzenei tudás, az ügyesség vagy egyfajta menedzserattitűd jelent mindent. Kimondva és kimondatlanul is benne volt ebben a vélekedésben, hogy ennyi is elég. Nem kell túlbonyolítani a lelkészi pályára való alkalmasság, felkészülés és megmaradás kérdését. Mintha a felszínen való könnyed hivatásgyakorlás maga lehetne a cél. Az egyetemi lelkészképzések területén erősen uralkodott a mennyiségi szempont, és kevésbé a felkészültség és a pályalkalmasság minősége. Ennek elégtelenségét azonban gyorsan meg lehetett

---

7 FAZAKAS: „Értelmes beszéd” mint lelki táplálék az új életre, 372.

tapasztalni, ahogyan azt több, a pályát gyakran már a kezdő évek után elhagyó lelkésztársunk esete is mutatja. Gyakran az sem volt egyértelmű a lelkészi pályára készülőkhöz, hogy milyen energiákat és mekkora koncentrációt igényel a lelkésztől a prédikációk száma és az alkalmak mennyisége, milyen szellemi, lelki és idegi stabilitás kell mindehhez ezen a pályán.

A megértés és a kísérés mélyebb dimenzióit keresik ma sokan a lelkész munkájában. Kimondott szavakban és életvitelben is. Ehhez pedig csak a megküzdött, megformált és megalkotott lelkészi szavak, gondolatok és beszédek elegendők. A prédikáció igazi hitelesítői éppen ezek lesznek.

Az *Egyházak Világtanácsa 11. Nagygyűlése*, amely Karlsruheban zajlott 2022 szeptemberében, nem véletlenül üt meg szinte minden egyes nap drámai és megdöbbentő hangot a világ kereszténységének összefüggésében. Csak a prédikálásunk szempontjából idézek pár sort [egy-egy saját megjegyzéssel]:

„Ahogyan múlnak a napok és a programpontok, egyre inkább hallható a világ egyházainak sokféle tapasztalata a világ valóságáról: sok-sok olyan megpróbáltatásról, igazságtalanságról és üldöztetésről, amelyet a helyi média – a világ bármely pontján – elhallgat és kitakar az »érdektelenség« vagy sok esetben éppen az »ellenérdekeltség« miatt. [Az igazságtalanság korai] [...] Sokan keresik most a szavakat arra is, amivel új nyomorúságként kell szembesülnünk: a *fake news*-ra orientált globális és lokális média pusztításával, a posztkolonializmusból egy éppen megkezdett neokolonializmusba való átmenettel – amerre világunk rendje napjainkban erősen tendál –, a világhatalmak háborúit egymással összefüggésben látó békevágygal, amely nem szelektál a politikailag »fontos« és »nem fontos« áldozatok között...” [A hamis kommunikáció veszélye] Talán nem véletlen, hogy a nagygyűlés egyik visszatérő hangja éppen »a szív ökumenéjéről«, a résztvevőket és az egyházakat belülről és helyben is megmozdító, formáló erőről, összekötő imádságról, a Krisztus megváltó szeretetéből fakadó teológiáról szól” [Őszintén a szív ökumenéje felé]⁸.

Napjainkban erősödik és határozottan ki is fejeződik, hogy az íróasztal „mélysége” és a szószék „minősége” újra meghatározó kritérium a lelkéssel szemben. Nyilván magyarázza ezt az is, hogy egyre nehezebb megválaszolni azokat a személyes, közvetlenül az életutat érintő kérdéseket, amelyek önmagunk létére, életére, kilátásaira és céljaira irányulnak. Egyre többen ülnek be ma úgy a templompadokba, hogy saját magukra vonatkozóan élettartalmat, életlátást és életcél szerelnének megismerni, a saját aktuális kérdéseik megválaszolásában pedig erős és hiteles segítséget szeretnének kapni a lelkész prédikációjából. Természetesen nem direkt megoldást várnak el a prédikációtól, hanem az ahhoz vezető út megtalálásához szükséges támogatást, üzenetet és erőforrást. Szó szerint igazi és mi-

8 KORÁNYI–KONDOR: Nyomorúság idején „a szív ökumenéjéről” (2022).

nőségi élő beszédre, életet erősítő és aktivitást inspiráló pozitív üzenetre várnak az emberek. Nem a hagyomány, a tradíció tiszteletben tartása, és nem is a megszokás viszi ma a legtöbb embert az istentiszteletekre, hanem sokkal inkább *egy valós érdeklődés, egy tudatos keresés vagy egy személyes feltöltődési vágy*. Ezt nem hagyhatja figyelmen kívül a mai igehirdető.

Egyre inkább rá kell ébrednünk ma arra, hogy sem a politika, sem a gazdasági élet, sem a társadalmi kötődések, sem a wellness társadalmi életforma nem képes arra, hogy ezekben a mélyebb, lelki dimenziókat is érintő keresésben segítsenek, hanem elemi módon szükségünk van a transzcendensre, a fentről érkezőre és a biztonság és igazság valódi forrására. Nagyon felértékelődtek a lelki értékek! Ez a helyzet pedig jó lehetőséget kínál a prédikációnak napjainkban. Ehhez persze fel kell nőni, rá kell hangolnia magát az igehirdetőnek frissességgel, naprakészséggel és tiszta, eredeti tartalommal az íróasztalnál és a szószéken is.

Teológiai értelemben a mai nehezedő környezeti hatás három tudatos vállalást jelenthet az igehirdetésben:

- a.) Az Istenről szóló beszéd a mai prédikációkban *Istennel való beszélgetésként* születik újjá.
- b.) Az evangéliumra való hivatkozás *az evangélium megélési lehetőségének megtapasztalásában* lesz a prédikáció hallgatójának létkérdésévé.
- c.) *A szeretet tartalmának előadása* pedig az élet folytatásának, életkedvnek és életcélnak a forgatókönyveként *lesz igazi, gyakorlati kézikönyv* az igehallgató számára a templompadban.

4. Az igehallgatók átrendezik az igehirdető íróasztalát

A teológiai tartalmaknak be kell kerülniük az életgyakorlatba. Az élet aktuális valóságának pedig témává kell válnia a teológiai gondolkodásban. Ennek meg kell szólalnia a szószéki kommunikációban. Hiteles és mély gondolatoknak a mindennapi kérdések összefüggésében. Nem magukban, függetlenül és elvontan, hanem életközelségből, valóságból merítve. Szokványos, ismétlődő és begyakorolt tartalmú és stílusú prédikációkkal nem lehet ma elérni, meghívni és megtartani a feszültségben élő, bizonytalansággal és nyugtalansággal küzdő embereket.

Röviden: ötletekre van szükségünk! Illetve arra a bizonyos, *Rudolf Bohren* által már régen megfogalmazott teológiai művészetre. Az ötletek és a hallgatók megtalálását izgalmasan fejti ki Bohren.

„A prédikálás mint teológiai művészet nem az ügyességre, zsenialitásra, tehetségre hivatkozik, hanem egyedül az evangélium ajándékára. Ez a személy tekintélye nélkül adatik, egyedül neki kell az evangéliumot el- és befogadnia. A prédikátornak nem kell zseninek lennie, azonban a hallásban meg kell találnia »zsenialitását«, mert ha így tesz, akkor megtalálja a hallgatóit, és az ötletek nem maradnak el. Mindazonáltal nem fogja engedni, hogy az első

legjobb ötlet határozza meg a prédikációját. A gondolkodás folyamatához a szabadság terében hozzátartozik a sok ötlet kipróbálása, a találó ötlet a textus mellett igazolódik, ahogyan a prédikáció számára a felismerés is a textusból érkezik.”⁹

Ez a folyamat segít abban, hogy legyőzzük a sablonokat és az általánosságokat, és kimozduljunk az érdekes, értékes és életközeli gondolatok felé a textus alapján.

„...úgy prédikáljunk, hogy konkrétumokat mondjunk az általánosságok helyett, sőt tantételek és elvont teológia helyett a mindennapi gyakorlati élethez adjunk gyakorlati igei irányt, valamint erőt és vigaszt. Ezt teljesítve persze következhet a tanítás is.”¹⁰

Nem kérdéses, hogy minden igehallgató hordozza magában a megválaszolhatatlannak tűnő kérdéseket, az elképzelhetetlennek gondolt, mégis reális belső félelmeket családjával, munkájával és a teremtett világgal, a környezettel kapcsolatban. Ezt a valós társadalmi helyzetet és személyes meghatározottságot tudomásul kell vennie minden igehirdetőnek. Ez már önmagában is indokolja a konkrét és gyakorlati irányt a mai prédikációk számára.

Megküzdési vágy és fejlődési szándék mindig akkor realizálódik az igehallgató szívében, amikor meglátja és felismeri egyéni életének határait. Keresi a megoldásokat. Ma ez szorongással, aggódással és bizonytalansággal van felerősítve. A világfélelmek pillanatok alatt generálnak egyéni félelmeket. A globális krízisjelenség gyorsan lesz egzisztenciális vészhelyzetté egy-egy ember életében. A kérdés mindig az a prédikációra nézve, hogy ad-e stabilitást, bátorítást és reménységet. Mégpedig személyesen és aktuálisan az igehallgatás perceiben a templompadban.

Érdekes, hogy ma mennyire előtérbe kerültek a szimbólumok, a szimbolikus beszédstílus és forma a prédikációkban. Nem véletlen ez, és nagyon fontos szerepe van a mai igehirdetői munkában. Közelebb kerülünk a hallgatóinkhoz, és erőteljesebb lesz a jövőre tekintés, a jövőre vágyakozás és a jövő értéke a beszédeinkben. A reménység, a fantázia és a lélek útjaira visz és bátorít ez a beszédforma és tartalom.

„A szimbólumok gondolkodásra készítetnek. A vallás minden formájának a kezdetén állnak, és elsősorban nem az akaratunkat szólítják meg, hanem a teremtő képzelőerőnket. Mint kitért kapuk, úgy hívnak meg arra, hogy új életlehetőségeket fedezzünk fel, és új területeken szerezzünk tapasztalatokat.

---

9 BOHREN: Az igehirdetés mint szenvedély, 509.

10 Idézi STEINBACH: Az igehirdetés megfáradása, az igehirdetés megújulása, 131.

Mint az emberi beszéd alapvető kifejezési eszközeit a szimbólumokat elsősorban akkor használjuk, ha arról van szó, hogy érzéseket, vágyakat, reményeket és félelmeket – amelyek a hétköznapi beszéddel nem írhatók le kielégítően – tömör formában fejezzünk ki. A szimbólumok mély tapasztalatok nyelvi képei, és mint ilyenek jótékony erővel rendelkeznek, és arra ösztönöznek, hogy kilépjünk az eddig ismert területről. A szimbólumokat ezért sohasem lehet maradéktalanul átültetni fogalmakba, inkább azt teszik lehetővé, hogy a saját élettapasztalatainkkal színezzük őket.

A szimbólumok úgyszólván feltörik a jelen korlátait, mivel azokat egy remélt jobb jövő fényében mutatják be. A szorongató jelen és a várt jobb jövő közötti különbségben rejlik a szimbólumok dinamikája.”¹¹

Nem véletlenül cserélődnek a könyvek egy jól működő lelkészi íróasztalon ma. Elég gyorsnak kell lennünk, hogy valóban azokat lapozzuk és olvassuk, amelyek friss, segítő és „továbbképző” erővel rendelkeznek.

5. Nagy szükség van a lelkészek íróasztali és szószéki közösségére

Nem véletlen, hogy az őszinte, elmélyült prédikációjú lelkészek körül és az igehallgatók mai aktuális életterében bátran mozgó igehirdetők körül egyértelműen kialakul egy stabil igehallgatói kör, és ennek a folyamatos növekedése is érzékelhető. Nyilvánvaló, hogy emögött egy teológiai frissen tartás, egy hitre alapozó felfedezési öröm és egy reménységben megújuló céllátás fejlődik a lelkész műhelyében. Ez fokozza az igehirdetői alkotóképességet. Folyamatos inspirációt jelent ez az éppen soron következő prédikációra. Így lehet mindig szinte újra előlről kezdeni a készülést, mintha a sokadik prédikációnk megint a legelső lenne annak minden örömeivel, izgalmával és feszültségével. Így lehet az igehirdető lelkésznek annyi megújuló ereje és motivációja, hogy őt a legnehezebb igehirdetési környezet se tehesse sérültté, és a könnyebbnek mutatkozó helyzet se mentse fel a készülést, a műhelymunka komolyan vétele alól.

A „sztárszószék” és a „sztárigehirdető” minden korban létezett, ma is gyorsan kialakul és erősödik. Ezekből a kiemelkedő helyzetekből és karizmatikusan erős, feltűnő lelkészi eredményekből is meríthet a többi lelkész, ha nem irigység-gel, hanem tanulási és átvételi szándékkal figyel rájuk. Akinek pedig sikere van, az alázattal és – bármennyire is furcsán hangzik ma ez a szó – kedvesen osztja meg az eredményeit és a lelki ajándékait a többiekkel.

Az egymástól tanulásnak és az egymás lelkészi munkájából merítésnek nagyszerű alkalma a lelkészi továbbképzés. A könnyebb és a nehezebb helyzetű, az épp sikeres vagy kudarcos élményű lelképásztor, a nagyon egyedül lévő és a mindig lelkészi közösségben élő igehirdetők találkozása sok tapasztalatmegosztásra, meghallgatásra és önkorrekciónak ad lehetőséget. Valóban átadhatnak egymásnak,

---

11 HERBERG: Bedeutung und Deutung von Symbolen, 9.

és elfogadhatnak egymástól a lelkészek a jó teológiából és a jó gyakorlatból egyaránt. Ha ez jó légkörben és megfelelő kommunikációval valósulhat meg, akkor rendkívül hatásos és eredményes, igehirdetőkhöz illő tapasztalatcsere és élménymegosztás lehet belőle.

6. Végül is a „rendszerfrissítés” csak rutin mozdulat, de nélkülözhetetlen

A lelkésztovábbképzéseken is gyakran visszaérteztünk ahhoz az észrevételhez, hogy a lelképásztori munka mindegyik területe akkor működik a legtermészetesebben és magas hatékonysággal, ha az alapvető küldetés és feladat, maga az igehirdetői szolgálat, a prédikáció a helyén van a gyülekezeti lelkészi szolgálat kontextusában.

Minden máshoz innen, a saját prédikációs műhelyéből kap erőt a lelkész és a közösség is. Inspiráció és motiváció is folyamatosan innen érkezik. A frissítés is itt játszódik le. Elegendhetetlen tevékenység és elmaradhatatlan munka ez! Elegendni régi utakat és felvállalni újakat. Letenni és otthagyni beszédeket, és lelkesen fordulni az új felé.

A lelkész íróasztali munkája és tusakodása mindig messze túlmegy a szószéki prédikáció istentiszteleti hallgatóságán. Felerősítetten, újraalkalmazva és az igehallgatók által újrafogalmazva egy-egy prédikáció viszi a gyülekezet belső közösségén túlra az üzenetet. Az igehirdetés nyilvánossága ma szinte határtalanná növekedett. Ez egyben a prédikálás eredeti szépségéhez és különlegességéhez történő visszakapcsolás, amelyet mi, igehirdetők sohasem nélkülözhetünk: az evangéliumi hangszín, a tanítványi magatartás és a tanúságtevő erő. Ezt a frissítő légkört kapjuk ma is minden igehirdetésünkhöz a Szentlélek ajándékeként. Ezért nem tehetünk semmit sem, a felkészülésünk tartalmáért viszont szabad mindenünket beleadni. A sekrestyeimádságot nekünk kell elmondanunk, az exegézist nekünk kell végigküzdenünk, és a hallgatóink környezetét nekünk kell megismernünk. Más nem teheti meg helyettünk. A jól sikerült prédikációt pedig szabad és jó elfogadni tisztán ajándékként. Szabad alkotóként örülni neki. Szabad hallgatóként lelkesedni érte.

Az energikus, erőt sugárzó, friss prédikáció ma is továbbmegy például a gyülekezetek szomszédságában lévő egyházi intézmények légkörébe, vagy akár egy-egy falu és város külső köreibe is, néha egészen érezhető, kitapintható módon. Arról nem is beszélve, hogy az utóbbi évek közvetített istentiszteleteinek hallgatósága nagyon széles merítési esélyt is jelentett és jelent ma is a társadalom olyan rétegeiben, ahová korábban nem jutottunk el, és ahol nem járt a lábunk és a hangunk sem. Több gyülekezetben is érezhető, hogy ezen keresztül aktivizálódtak és indultak el újabb és újabb rétegek a gyülekezeti közösségeink felé. *Különleges öröm az, amikor valaki az igehallgatás virtuális teréből megérkezik a jelenléti közösség valóságába.*

A modern kommunikáció minden csatornájának és lehetőségének lehet szerepe a prédikációk megújulásában. Nem szabad elfelejtenünk azonban azt, hogy

az igazi cél az igehirdetésben továbbra is az, hogy személytől személyig, élő szóval és léttel találkozzon szólaljon meg. Tisztán reménységgel! A *Jörg Zink* által megfogalmazott kifejezéssel élve legalább „egy maroknyi reménység” mindenképpen szükséges az igehirdetői műhelyben, de jó, ha van belőle az íróasztalon is, és persze magán a szószéken se fogyjon el. Mindig legyen legalább „egy maroknyi reménység” a prédikációkban, és akkor biztosan elér és megtalál valakit, akár csak egyet is a hallgatók közül Isten üzenete. Az pedig a mi igazi boldogságunk lehet, hogy ennek éppen mi voltunk a szószólói.

„Mi, emberek, azonban arra rendeltünk, hogy Isten teremtményeként és »hordozóiként« mindennél többek legyünk: mégpedig Isten Lelkének tudatos és engedelmes eszközei. Az a hivatásunk, hogy Lélek-ösztönzéseket fogjunk fel és fogadjunk el, hogy nyitottak maradjunk felfelé, s egyidejűleg Isten Lelke mellett az ő energiáit is befogadjuk, s engedjük rajtunk keresztül őt munkálkodni. [...] Az elmondottakat csak akkor tudjuk megvalósítani, ha nem elutasítóan állunk szemben a jövővel, ha nem zárkózunk el a holnap elől félelmes szívvel, de várakozva nyitottak maradunk annak fogadására, ami jó. Nincs még semmi végleg lezárva, és még nem is szakadt el az emberi sors fonala sem.”¹²

7. Felhasznált és ajánlott irodalom

- A mai pap is korának gyermeke. Státuskérdés helyett szívből jövő elhivatottság* (Portálbejegyzés). Online elérhető: <https://romkat.ro/2022/05/08/a-mai-pap-is-koranak-gyermeke/> (utolsó megtekintés: 2022. szeptember 5.).
- BARNA Bálint: *Csak az tud másokról gondoskodni, aki előtte saját magáról is gondoskodik – Szabó Gabriellával beszélgettünk öngondoskodásról, lelkesítőtovábbképzésről*. Online elérhető: <https://www.parokia.hu/v/amit-a-lelkesznek-is-meg-kell-tanulnia/> (utolsó megtekintés: 2022. szeptember 5.).
- BOHREN, Rudolf: *Az igehirdetés mint szenvedély* („Szólj” – Homiletikai tankönyvek 9.), Pápa, Dunántúli Református Egyházkerület, 2020.
- BONHOEFFER, Dietrich: *Homiletika* („Szólj” – Homiletikai tankönyvek 2.), Pápa, Dunántúli Református Egyházkerület, 2016.
- FAZAKAS Sándor: „Értelmes beszéd” mint lelki táplálék az új életre (1Pét 2,2), in: *Igazság és Élet* 16 (2022/2), 371–374.
- GRÄB, Wilhelm: *Predigtlehre: Über religiöse Rede*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.
- HERBERG, Helmut: Bedeutung und Deutung von Symbolen, in: SCHWARZ, Christian (szerk.): *Gottesdienstpraxis*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2022, 9–13.
- HUBER, Wolfgang: *Milyen a jó teológia?*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2006.
- HUBER, Wolfgang: *Hítkérdések protestáns szemmel*, Budapest, Luther Kiadó, 2021.
- KORÁNYI András – KONDOR Péter: *Nyomorúság idején „a szív ökumenéjéről” (Képeslapok Karlsruhe-ból 3)*. Online elérhető: <https://www.evangelikus.hu/hireink/nagyvilag/nyomorugas-idejen-a-sziv-okumenejerol-kepeslapok-karlsruhebol-3> (utolsó megtekintés: 2022. szeptember 7.).

---

12 ZINK: Maroknyi remény, 202–204.

- LITERÁTY Zoltán: Homiletika és igehirdetés, in: FEKETE Károly – LITERÁTY Zoltán – STEINBACH József (szerk.): *Az igehirdetők kézikönyve*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 71–76.
- Mit csinál a lelkész, ha nem a templomban papol? A lelkészek titkos élete 1.* (Blogbejegyzés). Online elérhető: https://szoljbeapapnak.blog.hu/2017/10/03/mit_csinal_a_lelkesz_ha_nem_a_templomban_papol (utolsó megtekintés: 2022. szeptember 6.).
- SITKU Tibor: Fowler hitfejlődési elméletének szerepe az igehirdetés befogadásában, in: *Embertárs* 13 (2015/1), 15–33. Online elérhető: https://jezsuitakiado.hu/wp-content/uploads/2020/02/02_sitku_tibor_et_2015-1_honlapra.pdf (utolsó megtekintés: 2022. október 19.).
- STEINBACH József: Az igehirdetés megfáradása, az igehirdetés megújulása, in: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán*, Budapest, Luther Kiadó, 2013, 115–132.
- SZABÓ Lajos (szerk.): *Égi hívás – földi pálya*, Budapest, Luther Kiadó, 2020.
- Szent Ágoston vallomásai* (ford. Dr. Vass József). Online elérhető: <http://mek.niif.hu/04100/04187/04187.htm> (utolsó megtekintés: 2022. szeptember 7.).
- ZINK, Jörg: *Maroknyi remény: arról, ami holnap is megtart minket*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2000.

A lelkipásztor mint az istentisztelet őre

Fekete Károly

1. A magyar református lelkipásztor mint az istentisztelet zavarba hozott őre

Az őrködés szabályokhoz kötött, fegyelmezettséget követel, és ha az őr zavart észlel, akkor a rend helyreállításáért fel kell lépnie. De mi van akkor, ha az őr zavarba hozható?

Istentiszteleti életünkre vonatkoztatva a kérdést, az őrzés funkcióját betölteni manapság nem is olyan egyszerű feladat egyházunkban.

Nebézz úgy az istentisztelet őrének lenni, hogy egyházunk évtizedek óta liturgiai szétfejlődésben él. Ennek okait külön előadásban kellene feldolgozni. Most csak arra emlékeztetek, hogy a XX. század második felében a liturgiai egység többszörösen is az egyházkormányzat áldozata lett.¹ Ez történt 1950–51-ben, amikor Ravasz László félretételével együtt odalett az 1948-as énekeskönyvvel párhuzamosan előkészített, megújított istentiszteleti rendtartás bevezetése, amelyet a zsinat elfogadott,² de egyházpolitikai okokból lekerült a napirendről. Ezzel elesett annak az esélye, hogy istentisztelet-felfogásunkban érvényesüljenek Kálvin liturgiai elvei, vagyis folytatódott tovább a racionalista-liberális teológiai korszak felfogása, amely megelégedett a teológiai koncepció nélkül megállapított istentiszteleti elemek sorrendjével.

Tovább bonyolította a helyzetet, hogy 1967 és 1985 között, egy hosszú előkészítő menetelés után³ megjelent az Istentiszteleti rendtartás, amelynek bevezetését kritika kísérte⁴, és országos elfogadottsága elmaradt. (A nyomtatott, megjelent változatot a szerkesztésben oroszánrészt vállaló Pásztor János sem tudta kritika nélkül magáénak tudni.⁵) Sok gyülekezetben az egyházkormányzat elleni tiltakozás eszköze lett az Istentiszteleti rendtartás be nem vezetése és az 1930-as Ravasz-ágenda tüntető használata.

A szétfejlődést még inkább táplálta a Magyar Református Egyház Tanácskozó Zsinata által 1998-ban megjelentetett újabb istentiszteleti rendtartás, amelynek

---

1 Részletesebben ld. FEKETE: A magyar református liturgia rövid története, 34–39; RAVASZ: *Ágenda*, 1–7.

2 Ld. Református Egyház 2 (1950/19), 12–13.

3 BARTHA: Tanulmányok az evangélium szerint reformált keresztyén gyülekezet istentiszteletéről (1977).

4 TÖRÖK: Határkérdések teológiai szolgálatunkban, 155kk; SZABÓ: Az istentiszteleti rendtartás teológiai problémáiról, 15–21; FEKETE: *Ágendánk kérdései*, 46–50.

5 PÁSZTOR: Az Istentiszteleti rendtartás (1985) létrejötte és „bukása”, 9–14.

a bevezetése az anyaországban hivatalosan nem történt meg, de jelentős számú gyülekezetben talált otthonra.

A szétfejlődés következménye, hogy *relativizálódott a liturgiai fegyelem, megbomlott az elmélet és a gyakorlat közötti egység.*

Az ún. református tradicionalizmus megnyilvánulásának egyik figyelemre méltó területe az istentiszteleti rend kérdése. Itt mutatkozik meg a legszélesebb körben az az érzékenység, amely egyrészt a változtatásokra való éles reakcióban tud kitörni („Hogy merné ezt bárki megváltoztatni, hiszen ezt már gyermekkorunkban is így csináltuk, így mondtuk!?”); másrészt itt adódik a legtöbb ötletszerű próbálkozás arra, hogy a tradicionalizmus eme bástyáját a „gyülekezet érdekében” önkényesen megtörje az „újító” lelkipásztor.

Az utóbbi évtizedek sok liturgiával kapcsolatos tevékenységet szültek, manapság mégsem lehetünk elégedettek istentiszteleti rendünkkel. A liturgiai megújulás és az istentiszteletünk hiányaival kapcsolatos kérdések továbbra is jelen vannak, mindennapos gondot jelentenek.

Elindult az átfogó teológiai koncepció nélküli, a gyülekezeti praktikum vagy egyéni teológiai megfontolás nyomán készített, esetleg a presbitérium által jóváhagyott vagy eltűrt helyi istentiszteleti rendek készítése és használata.

Sokat lehetne arról beszélni, hogy hogyan jutottunk ide, de előadásom értékes idejét inkább arra használnám, hogy arról beszéljek, ebből a szétzilált helyzetből hogyan lábalhatunk ki, és hogyan lehet a lelkész az istentisztelet őre.

El kell jönnie annak a kegyelmi állapotnak, amely a teológiai felismerések megvalósulására figyelve, nálunk is elhossa az istentiszteleti megújulás idejét, és istentiszteleti sorrend helyett teológiailag átgondolt liturgiával ajándékozza meg református gyülekezeteinket.

Amikor liturgikus megújulásról van szó, akkor hajlamosak vagyunk csak a magyar reformátusság liturgiátörténetében leragadni a hazai reformáció régmúltjában vagy odatapadni valamelyik jól bevált, kéznél lévő rendtartáshoz. Érdemes odafigyelni az örök keresztyén istentiszteleti értékekre, a kálvini alapelvekre és a Kálvin által Strassbourghban használt liturgia struktúrájára, a protestáns ökumené gyakorlatára, hiszen a közelmúltban új liturgiák készültek a holland, a svájci, a német és a skót protestáns egyházakban.

Egyházunk egyik kulcskérdése, hogy istentiszteleti életét kik szervezik, kik vezetik, és ki milyen felkészültséggel és odaszánással végzi azt. Debreceni díszdoktorunk, *Eberhard Busch* professzor figyelmeztet:

„Csak akkor vagyunk elődeink lelki gyermekei, csak akkor járunk az ő nyomdokaikban, csak akkor megyünk az úton velük kézen fogva, ha az egyház bennünk is Isten ígéje szerint újul meg: ha nem a megváltozott kor körülményeihez, hanem mindenekelőtt Isten élő ígéjéhez igazodunk.”⁶

---

6 BUSCH: Református, 13.

A lelkipásztori tisztséget értelmező mai teológusok közül többen is szóvá teszik ezt. *Albrecht Grözinger* szerint: „A posztmodernben az emberek a lelkészen nem a nagy kommunikátort keresik, hanem a bibliai-keresztény tradíció interpretálóját a mindenkori élethelyzet kontextusában.”⁷ *Walter Steck* azt ajánlja, hogy a valóságos események legyenek a gyakorlati teológiai reflexió tárgyai. *Ki kell fejleszteniünk egyfajta sajátos reflektáló* képességet, reflektáló kultúrát.⁸ *Walter Brueggemann* azt vallja, hogy „legtöbbször nem több tanácsra, hanem *több erőre van szükségem*. Nem új információra [...], *hanem arra a bátorságra, szabadságra és cselekedetre való felhatalmazásra, melyet az evangéliumban már megkaptam.*”⁹

2. Az istentisztelet minőségi esemény

A biblikusan tiszta és szellemi-lelki igényességgel végzett istentisztelet minőségi esemény. Ezért az anyaszentegyház közösségébe való betagozásnak és benne maradásnak ma is a legfontosabb eszköze az istentisztelet.

Az istentisztelet megújulása, az igehirdetés méltósága és a lelki feltöltődés segíthet abban, hogy vonzóvá tudjuk tenni az egyház ügyét ma. Amikor a Krisztus-hirdetésben az istentisztelet, az igehirdetés és a lelkiség – összhangba kerül, akkor annak az lesz az eredménye, hogy Krisztus követői „Isten és emberek előtti kedvességre találnak”. Ha az ApCsel 2,42–47 verseit felidézzük, akkor ott nem szuperteljesítményeket, szenzációs attrakciókat látunk, hanem azt, hogy következetesen tették a dolgukat. Önkorlátozó életközösségben figyeltek egymásra. A szükségleteket kiegyenlítő rendszert működtettek. Állhatatosan, örömmel, tiszta szívvel és Istent dicsőítve végezték az istentiszteletet. Imádkoztak, dolgoztak és megtörték a kenyeret Krisztus áldozatáért hálát adva. Mi lett ennek az eredménye? Kedvesség a nép előtt és *minőségi* létszámemelkedés Istentől, hiszen nem egyszerűen többen lettek, hanem üdvözülőkkel szaporította őket Isten! A folyamatosan tisztességes Krisztus-követés és a hiteles gyülekezeti élet lett a legsikeresebb evangélizáció.

3. Őrzésre méltó istentiszteleti alapelvek¹⁰ és néhány pótlendő feladat

Feladatunk az elvi-teológiai egység megteremtése, amelyhez hozzásegít bennünket az alábbi néhány tisztázó gondolat.

---

7 Idézi MEYER-BLANCK: Új gyakorlati teológiai vázlatok, 252.

8 Idézi BOROSS: A gyakorlati teológia fő problémái az ezredfordulón, 210.

9 BRUEGGEMANN: Finally Comes the Poet, 84.88. (Kiemelés FK).

10 Jó példa erre a koncepcionális végiggondolásra a Svájci Református Zsinat által kiadott 12 tézis az istentisztelet megújításához. Ld. Schweizerische Evangelische Synode: Schlussdokumente, 14–25.

3.1. Miért ünneplünk istentiszteletet?

Azért, hogy közösen tapasztaljuk meg Isten közelségét. Az ünnepléshez mindig másokra is szükség van. A nélkül az örömmel nélkül, amelyet az „érettetek” meghallása és megélése jelent, Isten kegyelmes cselekedetének örömmel nem lehet valóság. Az istentiszteleten az Isten népe ebbe illeszkedve, megjeleníti az érte történt üdvtörténeti mozgást. Az Úr napja mint a feltámadás ünnepe kitüntetett ideje az istentiszteletnek.

3.2. Mit ünneplünk az istentiszteleten?

A megfeszített és feltámadott Krisztus jelenlévő szeretetét ünnepljük. és a Szentlélek aktuális jelenlétét kérjük. Ígéretünk van: ahol ketten-hárman együtt vannak, ott leszek velük. Krisztus áll a középpontban. Ha valaki vagy valami más kerül oda, mint Krisztus, akkor már nem az evangélium ünneplése történik. A nekünk adott élő reménység kifejeződése az istentisztelet. Isten megtartja az emberrel kötött szövetséget. Ez a jövőbe vetett reménység tesz szabaddá a jelenünkben.

3.3. Ki ünnepli az istentiszteletet?

A gyülekezet egésze az istentisztelet felelősségteljes hordozója. Valamennyien együtt, valamennyi Istentől kapott adottságunkkal töltjük be a keresztyén ember „papi” funkcióját (vö. HK 32). Az istentisztelet közösségi-gyülekezeti lényege vész el, ha csak a lelkipásztor és a kántor vállalják a felelősséget az istentiszteletért.

Az istentisztelet nem a lelkipásztor egyszemélyes produkciója, hanem az egész gyülekezet részvételével zajló esemény. A gyülekezet nem „közönségként”, „hallgatóságként” van jelen, hanem együtt mozog és együtt él az istentiszteleti elemek végrehajtása közben az istentiszteletet vezető lelkipásztorral. Az istentisztelet válaszelemeinél, és ahol csak lehet – megfelelő felkészítés után –, az arra alkalmas, a közösség által elfogadott gyülekezeti tagok bevonása kívánatos.¹¹ Az istentiszteleten jelenjen meg a gyülekezeti aktivitás.

3.4. Az istentisztelet formái

Napjainkra a nem kifejezetten istentiszteleti alkalmak is, még a bibliaórák is a vasárnapi istentisztelet lerövidített formája szerint alakultak. Ironikusan fogalmazva, mivel minden alkalmunk istentisztelet jellegű, ezért alig van igazán átütő istentiszteletünk. Nincs választék a híveink számára, mert bár az elnevezés változik, de lényegében minden egyforma.

---

11 RIESS: Seelsorge (1973). Mérlegelni kell a pszichodinamika és a kommunikációtudomány felismeréseit. Tanulságos megjegyezni itt, hogy az ember felfogóképességének effektivitása szerint: amit csak hall az ember, annak mintegy 20%-a marad meg. Ha az ember lát valamit, akkor a látottak 40%-a marad meg. Ha hallott és látott is, akkor 50%-a marad meg. Ha mindez tevékenységhez kötötten történik, akkor 90%-a marad meg annak az eseménynek bennünk.

A régebbi korokban több istentiszteleti műfaj volt, és a nyugati testvéregyházak ma is többféle rendet kínálnak fel, amelyek karakteres célkitűzést fogalmaznak meg az illető istentiszteleti műfajjal szemben.¹²

A hétköznapi ábítatformáinak megújulása, mássága, változatosága segíthetne megvédeni a vasárnap délelőtti istentisztelet stabilitását. Az egyműfajúság helyett igyekezzünk megteremteni egy gazdagabb, változatosabb istentiszteleti műfajpalettát. Nem kényszeríteni ott, ahol a szerteágazóbb liturgia szellemi-tárgyi-adottságbeli feltételei hiányosak, de nem gúzsba kötni ott, ahol a gyülekezetben sokféle feltétel adott a többretű, gazdagabb elemeket tartalmazó istentisztelet ünnepléséhez.

A mérce ne a minimalizálás legyen, hanem a sokszínű, tartalmas istentiszteleti életre ösztönzés, amely visszahat az egyéni hitélet és kegyességi formák gyakorlására is.

Az évszázados formák tehermentesítik a gyülekezetet az állandóan új formára átállás terhétől. A kötött liturgiai formák nyitják meg a kreatív és alternatív alkalmak számára az utat. Ha van egy rendszeresen visszatérő forma, onnan indulhat ki a változatoságot biztosító egyéb közösségi összejövetel. Szükségesek a szabad formák, mivel a szokásostól eltérő helyzetek, események a szokásostól eltérő formákat követelnek meg. Míg a kötött forma biztonságérzetet közvetít, addig a kötetlen forma lehetővé teszi az aktualitásra reagálást.

3.5. Az istentisztelet alapelemei

A jelenlévő Isten meghívása – imádása – bűnvallás – bűnbocsánat – szentírásolvasás – igehirdetés – hitvallás – közbenjárás (és kollekta) – hálaadás – emlékezés Isten cselekvésére Krisztusban és úrvacsora – a Szentlélek hívása – Úri ima – úrvacsorai közösség – áldás és elbocsátás.

Mind a kötött, mind a szabad liturgiai elemek jogosultak. A Méliusz által kimondott óvást – „*libere et non sub iugo*”, azaz „szabadon és nem iga alatt” – kiszakítva annak kontextusából annyira félreértelmezték, hogy mára (főként az anyaországban) alig van kötött elem a református istentiszteleten. Ezt újra egyensúlyba kell hozni.

Oscar Cullmann szerint az őskeresztyénségben a Lélek szabadsága és a liturgia kötött jellege együttesen szolgálta a gyülekezet építését. Pál mindkét elemet az *oikodomé* alá rendelte, így egyrészt a kötött részek nem szegényítették el az istentiszteletet, de nem is tették élettelené, másrészt a szabad elemek nem okoztak anarchiát, és kizárták a szektásodás veszélyét.¹³ Kálvinnál és a reformáció korának istentiszteleti gyakorlatában újra egymásra találtak a szabad és a kötött elemek, a szabad és a kötött imádságok. A két típusú elem egészséges aránya ma is segíthet kiegyensúlyozottságot munkálni istentiszteleteinken.

---

12 Pl. a svájci egyházak napszaki liturgiáját mutatja be STEFAN: Német-Svájc református egyházainak liturgia-reformja, 113–116.

13 CULLMANN: Urchristentum und Gottesdienst (1950).

3.6. *A gyülekezet istentiszteleti életének medre az egyházi év*

Az ember belső és legmélyebb szükséglete a *szent* Istennel való találkozás átélése. A transzcendencia megélése jelenti a különlegest, egyfajta kollektív ki- (vagy be-) kapcsolódást a hétköznapokból, a mindennapokból, a profánból. Isten közelében, a közös áhítatban felülkerekedhetünk önmagunkon és szorongásainkon. A közös ima, ének, a szertartás, a látvány ünnepélyessége és szépsége együttesen idézik elő azt az áhítatot, amely ezeken keresztül elősegíti az egyéni, szubjektív beleélést is. A racionális indíttatású, újabb kori református istentisztelet megfosztotta híveit az ilyen kollektív élménytől, amely megszabadít saját kételyeinktől.

*Manfred Josuttis*¹⁴ szerint az istentisztelet jelentősége abban van, hogy kivezet a társadalomból, és bevezet a *szentséges* világába. Josuttis azt is megállapítja, hogy a protestáns istentisztelet nagy hátránya, hogy túlságosan racionalista, pontosan szabályozott, semmi váratlan nem történhet benne. Előnye azonban, hogy nincs helye benne sem az Istennel szembeni mágiának, sem az emberekkel szembeni manipulációnak.

Isten és ember találkozásának kerete az istentisztelet, ahol nem manipulált élmény-istentisztelet zajlik, nem isteni színjáték, hanem a *szent* behatolása az ember világába. A TÖBB győzelme, a NAGYOBB, az EGÉSZEN MÁΣ, az IGÉNYEKET TÁMASZTÓ, rám is számító Isten térdre kényszerítő magasztossága. Micsoda istentisztelet és micsoda találkozás az ilyen!

Napjainkban, egy olyan korban, amikor összekeverednek a munkanapok és az ünnepek, amikor szétzilálódnak az ünnepi tartalmak, amikor strukturálatlan az idő, akkor még fontosabb kötelessége az istentiszteleti életnek, hogy őrizze és jelezze az idő strukturáltságát. Az egyházi év nem csak az üdvtörténeti ünnepekkel, hanem az ünnepi időszakokkal és a vasárnapok rendjével is mederbe tereli az életünket, igehirdetésünket, szolgálatunkat.

3.7. *A prédikáció és az istentisztelet*

Minden istentiszteleti elem a prédikáció üzenetének erősítésére szolgál, hogy olyan rezonanciateret képezzenek, amelyek a kérésma kihangzásának szolgálatában állnak. A prédikáció és a liturgia szétválaszthatatlan, organikus összefüggésben áll egymással, ami azt jelenti, hogy a prédikáció és a liturgia egymást kölcsönösen interpretálják, és kölcsönösen asszociációkat váltanak ki. A liturgia tehermentesíti a prédikátort, hogy minden igényt a prédikációval együtt fedjen le.¹⁵

A német gyakorlati teológus, *Wilfried Engemann* hét szempontra hívja fel a figyelmet, amelyeket nekünk is jó szem előtt tartani:

14 JOSUTTIS: Die Einführung in das Leben, 85–101.

15 ENGEMANN: Einführung, 414.

- A prédikáció és a liturgia két különböző kommunikációs mód összefüggésének biztosítása.
- A liturgiai kontextusba helyezett prédikáció által válik a prédikáció a prédikátor és a gyülekezet közös ügyévé.
- A liturgia tartalmi propriuma segíti a prédikátort abban, hogy a kommunikációs folyamatként értelmezett istentiszteletet mint egységet fogja fel és kezelje.
- A liturgia ne épüljön bele a prédikációba, hanem adjon ahhoz mediációs keretet.
- Minél inkább tiszteletben tartjuk a liturgiai elemek önállóságát, annál inkább válik a prédikáció az istentisztelet egyik vagy részecskéjévé. Ezzel kivédhető a prédikáció túlhangsúlyozása („istentisztelet azért van, hogy én prédikáljak...”), ami az istentisztelet-felfogás torzulásához vezet.
- Ha a liturgia nem idejétmúlt, akkor a liturgia az, ami a konkrétum jelenlétét az alapvetőben juttatja kifejezésre. Az égető aktuális kérdésekre bizonyosságot adó, alapvető válaszokat közvetít a keresztyén gyülekezet kétezer éves tapasztalatából.
- A liturgiában az Istenre és az emberre vonatkozó részek nem elhatárolódnak, hanem egységet alkotnak. A gyülekezetnek szüksége van a liturgiára, hogy a hitét az istentiszteleten kifejezésre tudja juttatni, hogy a múlt, a származás és a jövő dialógusában találja meg a saját identitását.¹⁶

3.8. Úrvacsora

A homíliás és sákramentumos istentisztelet kérdésében a teológiai eligazítás-kutatás egyértelmű: a két rész elválaszthatatlan, vagyis egyik sem csupán csatlakozó istentiszteleti egység. Már a két világháború között előrehaladott kutatások folytak az első keresztyének liturgikus életének feltérképezésére, amelyben a katolikus *Gaugler* és a protestáns Oscar Cullmann¹⁷ eredményei nagy hatással voltak az istentisztelet bibliai alapjaihoz való visszatérésre. Kimutatták, hogy a homíliás és a sákramentumos rész eredetileg együvé tartozott. Az úrvacsora lényegileg tartozik az istentisztelethez és nem appendix.

A gyülekezet feladata ezért az úrvacsora jelentőségének újrafelfedezése és értelmezésének elmélyítése. A vasárnapi istentisztelet alapvetően magában foglalhatja az úrvacsora ünnepét. Akármilyen furcsán hat, az úrvacsora nélküli isten-

¹⁶ I. m., 420–421.

¹⁷ Vö. CULLMANN: *La signification de la Sainte Cène dans le christianisme primitif*, 1–22.; CULLMANN: *Urchristentum und Gottesdienst* (1950).

tiszteletnek kellene a kivételnek lennie. Kálvin kimondottan törekedett a rendszeres és gyakori úrvacsorára, ezért tévedés a ritka úrvacsora miatt a reformációra hivatkozni.¹⁸

3.9. Az istentisztelet nyelvezete

Az áthagyományozott képek, szimbólumok őrzése, értelmezése és a gazdag gyökérszerű, korú és stílusú énekkincs mellett az imádságok és az igehirdetés nyelvezete mai kell hogy legyen. Az istentiszteleten mindennek azt kell szolgálnia, hogy az evangéliumot a mai ember számára szólaltassa meg.

Akkor van jogunk beleszólni emberek életébe, társadalmi mozgásokba, etikai dilemmákba, ha szavainknak forrása, megszólalásunknak indítéka, beszédünknek aranyfedezete az Isten Igéje. Ehhez pedig méltó köntöst, tisztas kifejezési formát kell találnunk. Egészen konkrétan: szóáradatban gyökeres szavakat. Felvállalni a bibliai nyelv mélységét, de elhagyni az avított, érthetetlen ún. „kánaáni nyelvet”. Sziruposan, ízléstelenül becsomagolt keneteljesség helyett az emelkedett komolyság és őszinteség hangja a méltó. A szószéki lebeszélés bonyolult szövegnyelvezése helyett az egyszerű képszerűségekre kell törekednie.¹⁹ Mivel pedig a nyelv struktúrájának változásai a gondolkodási formák változásaira vezethetők vissza, ezért az ige tolmácsolása ma nem egyszerűen szótárkérdés, hanem a gondolkodási formák megismerésének a kérdése.²⁰

---

18 „Ami az úrvacsorával való élés idejét illeti, nem lehet mindenkire nézve érvényes szabályt felállítani. Mert vannak néha különös körülmények, melyek mentik az embert, ha tartózkodik attól. Sőt nincs világos parancs, amely minden keresztyént kötelezne arra, hogy azzal minden napon, valamikor csak kiosztatik, éljen. Mindamellett, ha jobban megvizsgáljuk a célt, mely felé az Úr minket vezet, be fogjuk látni, hogy mindenesetre többször kell azzal élnünk, mint némelyek; mivel mennél jobban szorongat erőtlenségünk, annál inkább szükséges ahhoz gyakorta menekülni, amely képes minket erősíteni a hitben, s tartozik elősegíteni a szent életben. Ennélfogva minden jó rendben levő egyházban annak a szokásnak kell lennie, hogy az úrvacsora annyiszor osztassék ki, ahányszor a nép képessége megengedi. S minden egyes hívőnek kötelessége a maga idején előkészülnie az úrvacsora elvételére, valahányszor azt a gyülekezetben kiosztják, ha nincs valami nagy akadály, mely arra kényszerítené, hogy attól távol maradjon; jóllehet nincs világos parancsunk, amely az időt és a napot meghatározná számunkra, mégis elégnek kell lennie ránk nézve, ha tudjuk, hogy Urunk óhaja az volt, hogy vacsorájával gyakorta éljünk, különben nem ismerjük jól a hasznot, mely abból ránk származik.” KÁLVIN: Rövid értekezés az úrvacsoráról (1541), 19–20.

19 A „homiletikai lingvisztika” jogos kritikáját ld. BOROSS: A prédikáció dinamikája, 118kk. *Alfred Dedo Müller*, német gyakorlati teológus, aki a lingvisztika homiletikai impulzusaira figyelmeztetett, így ír erről: „Az egyház tudatában van annak a helyzetnek, hogy neki, az ige egyházának üzenetét egy olyan világban és egy olyan világ eszközeivel kell hirdetni, amely az ő tradicionális beszédmódját nem érti többé, és nem is kész elfogadni. A világ mássá lett – szociális viszonyaiban, pedagógiai alaptételeiben és módszereiben, lelki szükségseiben – tehát nyelvében is.” MÜLLER: Die Sprache als Problem der praktischen Theologie, 86.

20 VOIGT: Die Sprache der Predigt, 222.

3.10. Az istentisztelet a közösség kifejeződése

Nem istentisztelet az, ahová egyedül érkezünk, és ahonnan egyedül megyünk el. Az istentisztelet a vendégszeretet és a szolidaritás helye. A résztvevők fogadása, bekísérése a templomba, a beszélgetés – az istentisztelet lényegi dimenziója. Így lesz a szolidaritás az istentiszteleti órán túl is ható tényező. Az istentisztelettel a világ szenvedésében is részt veszünk. Jelen vannak szimbolikusan az éhezők, a foglyok, a kizsájtottak, a betegek és a gyászolók. A rájuk gondolásnak a közbenjáró imádságban van a helye.

3.11. Gyűjtés és küldés

Az istentisztelet az a pillanat, amikor a mindennapok szétszórtságából összeszedté válunk. Az istentisztelet a megkegyelmezett bűnösök találkozása a *kegyelemmel*, és pedig a megkegyelmező Úr meghívására.

A feloldozásigény, a kegyelemhirdetés igénye életfontosságú a mi gyülekezeti tagjainknak is, amely nem válhat esetlegessé, hanem állandó istentiszteleti elemmé kell tenni.

Ahol a bűntudat időszakos lezárulása nem történik meg, ott lelki zavarok támadnak.²¹ Az *absolutio* jelentőségét *Ernst Lange* domborította ki nagyon szívhez szólóan, amikor azt tanította: az *absolutio* elengedést jelent. Az egyháznak olyan gyülekezeti tagokkal van dolga, akik nyugtalanok, letörtek, megkísértettek, bűnösök. Olyanokkal van dolga, akiket a sorsuk a kételyek és szenvedések területére űzött, vagy akik megszegték a szövetséget, akik sem a valóságnak, sem az ígéretnek nem tudnak örülni, és nem tudnak bennük biztosak lenni. A gyülekezet vigasztalást jelent számukra. Nem a valóság alól, hanem a valóságra való felszabadítást. Itt megtapasztalják, hogy nincsenek kizárva a szövetségből, hiszen az Istennel kötött szövetség felmondhatatlan, mert Isten akkor is hű marad, ha mi hűtlenek leszünk. Az *absolutio*, az elengedés vigasztalás, egy visszatérő ünnepélyes esemény. Ez olyan ünnep, amelyet az atya ad a tékozló fiúnak, amelyet Isten ad az embernek. A megsebzett, nyugtalan, megtört és megbántott ember díszvendég, olyan valaki, akit megtisztelnek, nem pedig megbántanak.²²

Az istentiszteleten újra tudatosul bennünk az egyháznak és a hívő embernek adott küldetés, amelyet a mindennapok bizonyágtétele alkalmával kell teljesítenünk. Nem az „ámen”-nel végződik az istentisztelet, hanem átnyúlik a mindennapokba.

4. Összegzés

Nehéz úgy az istentisztelet őrének lenni, hogy egyházunk évtizedek óta liturgiai szétfejlődésben él, de köthetnénk mi lelkipásztorok szövetséget arra, hogy véget

21 Vö. GYÖRÖSSY: Életápolás, 108kk.

22 LANGE: Chancen des Alltags, 210–211.

vetünk a szétfejlődésnek, a heterodox gyakorlatnak, elfogadunk egy, a fenti elvek alapján szerkesztett új rendtartást, és betartjuk a liturgikus fegyelmet. Így teremthetnénk meg újra a liturgiaelmélet és a liturgiai gyakorlat közötti egységet.

Ha ezt az istentiszteleti egységet elérnénk, nagyobb öröm lenne a mennyben egy liturgikus alkalom közben, mint kilencvenkilenc át nem gondolt, lélektelenül, fegyelmezetlenül megtartott istentiszteletünk kapcsán!

5. Felhasznált irodalom

- BARTH Károly: *Istenismeret és istentisztelet*, Budapest, Sylvester Rt. kiadása, [é.n.].
- BARTHA Tibor (szerk.): *Tanulmányok az evangélium szerint reformált keresztyén gyülekezet istentiszteletéről. A VII. Budapesti Zsinat által tanulmányozásra ajánlott anyag*, kézirat, 1977.
- BOROSS Géza: *A prédikáció dinamikája*, Budapest, [k.n.], 1969.
- BOROSS Géza: *A liturgika vázolata*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2000.
- BOROSS Géza: A gyakorlati teológia fő problémái az ezredfordulón, in: *Theológiai Szemle* 41 (1998/4), 208–212.
- BRUEGGEMANN, Walter: *Finally Comes the Poet. Daring Speech for Proclamation*, Minneapolis, Fortress Press, 1989.
- BUSCH, Eberhard: *Református. Egy felekezet arculata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2008.
- CULLMANN, Oscar: La signification de la Sainte Cène dans le christianisme primitif, in: *Revue d' Histoire et de Philosophie religieuses* 16 (1936/1) 1–22.
- CULLMANN, Oscar: *Urchristentum und Gottesdienst*, Zürich, Zwingli, 1950.
- CZÖVEK Tamás: *A valóság ábrázolása, avagy az Ige műfaja és az igehirdetés műfaja*. Online elérhető: <https://www.parokia.hu/v/valosag-abrazolasa-avagy-az-ige-mufaja-es-az-igehirdetes-mufaja/> (utolsó megtekintés: 2024. február 1.).
- ENGEMANN, Wilfried: *Einführung in die Homiletik*, Tübingen–Basel, A. Francke Verlag, 2002.
- FEKETE Csaba: Ágendánk kérdései, in: *Református Egyház* 49 (1997/2), 46–50.
- FEKETE Károly: A református liturgikák története a XIX–XX. században, in: *Református Szemle* (2003/6 – Emlékszám in memoriam Tönk Sándor), 592–617.
- FEKETE Károly: Református istentiszteletünk hiányai és azok pótlása, in: *Confessio* 32 (2008/2), 74–82.
- FEKETE Károly: Kálvin és az istentisztelet, in: FAZAKAS Sándor (szerk.): *Kálvin időszerezése. Tanulmányok Kálvin János teológiájának maradandó értékéről és magyarországi hatásáról*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2009, 140–181.
- FEKETE Károly: Kálvin istentisztelete és istentiszteletünk jövője, in: *Collegium Doctorum* 6 (2010), 25–41.
- FEKETE Károly (szerk.): *Reformátusok a kegyelem trónusánál*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2010.
- FEKETE Károly: A magyar református liturgia rövid története, in: KOLLEGA TARSOLY István – KOVÁCS Eleonóra: *A reformáció kincsei*, 2. kötet, Budapest, Tarsoly Kiadó, 2017, 34–39.
- FEKETE Károly: Az úrvacsora értéke és jelentősége a református teológiában, in: *Összeköt, nem szétválaszt! Eucharisztikus Tudományos Konferencia*. Esztergom 2018. november 27–29, Budapest, Új Ember Kiadványok – NEK Titkárság, 2019, 133–151.
- GYÖKÖSSY Endre: *Életápolás*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1993.
- JOSUTTIS, Manfred: *Die Einführung in das Leben*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2004.
- KÁLVIN János: Rövid értekezés az úrvacsoráról (1541), in: ANTAL Géza (szerk.): *Kálvin értekezései*, IV. sorozat, Pápa, 1911, 1–40.
- LANGE, Ernst: *Chancen des Alltags. Überlieferungen zur Funktion des christlichen Gottesdienstes in der*

- Gegenwart*, München, Kaiser Verlag, 1984.
- MEYER-BLANCK, Michael: Új gyakorlati teológiai vázlatok, in: *Lelkipásztor* 75 (2000/7), 248–254.
- MÜLLER, Alfred Dedo: *Die Sprache als Problem der praktischen Theologie*, Berlin, [k.n.], 1959.
- PAP Ferenc: Református gyónás, in: *Porta Speciosa. A Journal of Theological Aesthetics* 1 (2007), 28–50.
- PAP Ferenc: *Az egyházi év* (Károli könyvek. Monográfia), Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2016.
- PÁSZTOR János: Az Istentiszteleti rendtartás (1985) létrejötte és „bukása”, in: *Magyar Egyházzene* 3 (1995/1996), 9–14.
- PÁSZTOR János: *Liturgiai irányzatok a magyar református egyházban*, Debrecen, Dr. Harsányi András Alapítvány Kuratórium, 2007.
- RAVASZ László (szerk.): *Agenda. A Magyar Református Egyház liturgiás könyve*, Budapest, Bethlen Gábor Rt., 1927.
- RIESS, Richard: *Seelsorge Orientierung, Analysen Alternativen*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1973.
- Schweizerische Evangelische Synode: *Schlussdokumente der SES, Heft 3: Lebendige Gemeinden/ Erneuerung des Gottesdienstes*, Bern 1987, 14–25.
- STEFAN, Hans-Jürg: Német-Svájc református egyházainak liturgia-reformja a XX. század második felében, in: *Református Egyház* 58 (2006/5), 113–116.
- SZABÓ István: Az istentiszteleti rendtartás teológiai problémáiról, in: *Magyar Egyházzene* 3 (1995/1996), 15–21.
- TÖRÖK István: *Határkérdések teológiai szolgálatunkban*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1991.
- VOIGT, Gottfried: *Die Sprache der Predigt*, Berlin, [k.n.], 1961.

A jelenlét mint lelkigondozás

Kiss Jenő

1. Bevezetés

A lelkigondozás szó hallatán, főleg a pasztorálpszichológia¹ térnyerése következtében, elsők az egyénnel védett környezetben folytatott segítő beszélgetésre gondolunk. Az érintettek köre kitágul a rendszerszemléletű² és kontextuális³ lelkigondozás elmélete és gyakorlata által a családokra. A Luther által megfogalmazott *per mutuum colloquium et consolidatio fratrum* gondolat, amely az utóbbi időben egyre hangsúlyosabbá vált, kiterjeszti a lelkigondozást a gyülekezetekre, ahol a hittestvérek kölcsönös beszélgetésekben vigasztalják egymást. A jelenlét is ezekre a környezetekre vonatkozik. Az előadás e környezeteken túlra tekint, amikor az egyház, a gyülekezet szélén élőkre irányítja a figyelmet. Talán megfelelőbb lenne a törődés fogalmát használni, de azért nem teszem, mert tudatosítani akarom, hogy az odafigyelés a gyülekezettől távol állókra szintén lelkigondozás. A jelenlét itt erre a szolgálatra vonatkozik.

A pap hat napon át láthatatlan, a hetediken pedig érthetetlen a népi közmondás szerint. E régi velős mondás egyfelől a lelkipásztorok szolgálatával kapcsolatos negatív tapasztalat lecsapódása, másfelől a lelkipásztor szolgálatával szembeni elvárás kifejezése. Az előadásomban a ténylegesen fennálló hiányszágból kiindulva annak lehetőségét keresem, hogy hogyan lehetne elébe menni a jogos gyülekezeti elvárásnak, váagnak.

A fenti mondásban megfogalmazott, főleg a prédikálást illető kritikára nem térek ki, mert az túl messzire vezetne. Inkább a bírálat mögött, főleg a mondás megfogalmazásában rejlő üzenetekre összpontosítok. A megszövegezés éles különbséget tesz aközött, ahogyan a gyülekezet észleli a lelkipásztort vasárnap (a hetedik napon), illetve hétközben (hat napon át). Eközben felhívja a figyelmet a lelkipásztor szolgálatának elgondolkodtató elrendezésére. Egy nap (a vasárnap) áll szemben egy időközzel (hat nap), miközben előbbi a lelkipásztor észlelhetőségének, utóbbi a lelkipásztor észrevehetetlenségének az ideje. A vasárnapnak sajátos tartalma van (beszéd), a hétköznapnak viszont átlagos (ottlét) tartalma. Az egy, illetve a hat nap között nincs kapcsolat (párhuzamosak). Az időtartamok közti

---

1 Ld. pl. BAUMGARTNER: Pasztorálpszichológia (2003); KLESSMANN: Pastoralpsychologie (2009).

2 Ld. pl. FRIEDMANN: Nemzedékről nemzedékre (2008); MORGENTHALER: Systemische Seelsorge (2005).

3 Ld. pl. BOSZORMENYI-NAGY-KRASNER: Between Give and Take (1986); MEULINK-KORF-VAN RHIJN: A harmadik – akivel nem számoltak (2009).

jelentős különbség kifejezi a nyilvánvaló aránytalanságot, az időszakok tartalma közötti eltérés a vasárnap kiemelt jelentőségét és jól körvonalazott jelentését, illetve a hétköznapok hangsúlytalanságát és kiforratlanságát, a kettő közötti kapcsolat hiánya pedig a lelkipásztor szolgálatai közti disszociációt. Ezek a jelenségek nemcsak a gyülekezet észlelésében lelhetők fel, hanem a lelkipásztor saját szolgálatával kapcsolatos észlelésében is. Az aránytalanságot értelmezhetnénk az istentisztelet, azon belül a prédikálás központi szerepe felől,⁴ de a többire aligha találunk helytálló teológiai magyarázatot. De az úrnapi istentisztelet előkelősége is problémás, főleg pasztorálteológiai szempontból. Magában rejtí az veszélyt, hogy a lelkipásztor arra nézve és afelől él. A hétköznapokra úgy tekint, mint a vasárnapi istentisztelet előkészítésének alkalmára. Emiatt nem keres más kapcsolatot a hétköznapok és a vasárnap között, ami egyfelől elszigeteli a vasárnapi istentiszteletet, másfelől megnehezíti az átmenetet mind a gyülekezet, mind a lelkipásztor számára az intenzív, élménydús és tömegjellegű esemény, illetve a felszínesebb, szokásos és inkább egyéni jellegű történés között. Ugyanakkor nem próbálja meg kipuhatólni a hétköznapok jellegzetes, nem hagyományos (bibliaórák, vallásórák, konfirmációi előkészítő, családlátogatás) szolgálatait.

2. Központ és perem – kik laknak a gyülekezet peremén, és hogyan viszonyuljon hozzájuk a gyülekezet magja?

A vasárnap, az istentisztelet és a templom a gyülekezet életének fókuszát képezik. Ezen a központi eseményen és helyen (és a hétköznapos hagyományos alkalmakon is) a gyülekezet aktív magja vesz részt, illetve fordul meg. Azonban e réteg mellett azok az emberek is a gyülekezethez tartoznak, akik nem, vagy csak ritkán vesznek részt ezeken az alkalmakon. Kiknek tekintendők ezek az emberek ekkleziológiai szempontból, és miben állhat a rájuk néző szolgálat?

A dogmatikai ekkleziológia, a kiválasztás felől közelítve az első kérdéshez, *corpus mixtum*ként fogja fel az egyházat (és a gyülekezetet), és különbséget tesz a látható és láthatatlan egyház között.⁵ Ez a kép, illetve ezek a fogalmak segítenek kitartani Isten szuverenitása mellett, és megóvnak minket attól, hogy negatív viszonyulást alakítsunk ki a peremen élők iránt, illetve hogy elkerüljük az ítélezést (morális értelemben és az üdvösségre nézve). Azonban arra kevésbé használhatók, hogy segítségükkel megtaláljuk a helyes viszonyulást az egyháztól és a gyülekezettől távol élőkhez, illetve a megfelelő szolgálatot irányukban. Ebben a gyermekkereszttség azon teológiai értelmezése segíthet a leginkább, amelyet *Gijsbert van den Brink* és *Cornelis van der Kooi* fogalmaz meg. A szerzőpáros különbséget tesz a keresztséggel kapcsolatban a keresztelés bibliai gyakorlata és annak

4 Ld. KÁDÁR: A prédikáció helye az egyház életében, 22–28, aki a prédikáció (és az istentisztelet) kiemelkedő jelentőségét főleg annak „nota”-jellegével indokolja.

5 Vö. VAN DEN BRINK–VAN DER KOOI: Christelijk dogmatiek, 521.

teológiai háttérére, valamint a gyermekkeresztség között. Az előbbit beavatási rítusként a Krisztus eszkatológikus, új üdvvalóságába és az Isten életadó közelségébe való felvételnél értelmezik.⁶ Az utóbbit származtatott gyakorlatként értelmezik, amelynek alapja a szövetség, amelyet Isten az ő gyülekezetével köt.

„Az Isten népével való kapcsolatát a legkevésbé sem tekinthetjük individualisztikusnak. [...] Az Isten hívó szava, az Isten hűsége és kezdeményezése elérnek nagyon messzire, messzebbre, mint ahogy az ember azt elképzelhetné. Az Isten szabad és nem szűnő kezdeményezésébe vetett bizalom a közös hitben és imádságban lesz láthatóvá. A keresztség [...] feltételez egy konkrét közösséget (gyülekezetet, keresztszülőket, baráti csoportokat) amelyben az embereket nem különálló egyéneknek tekintik, akiknek egymagukban kell boldogulniuk, hanem olyan embereknek, akiket [a közösség] szívében hordoz, és ez által a figyelem, a gondoskodás és az imádkozás tárgyai. [...] A Szent Lélek teológiájában nem számolunk zárt alanyokkal, hanem embertársakkal [...] számolunk, akiket közösségi lényekként inkább porózusnak kell tekintenünk, és akik fogékonyak a Krisztus Lelke titkos munkálkodására.”⁷

A gyermekkeresztség eme értelmezése a gyülekezetet a szövetség felől konkrét közösségnek tekinti, amely felelősséggel tartozik a megkereszteltek iránt (ezt a felelősséget a keresztszülők és a baráti csoportok általában nem hordozzák), és ezt a felelősséget a rájuk irányuló figyelem, gondoskodás és imádság által éli meg. A megkereszteltet pedig a közösséghez tartozó embernek tekinti, aki nem szigetelődött el teljesen (porózus) és végképp (fogékony).

Egy másik teológiai képzet is segít utat találni az egyház, a gyülekezet peremén élőkhöz. E nézet szerint két erő kifejtés határozza meg az egyház/a gyülekezet életét és szolgálatát: a centrifugális, vagyis a világra és a másik emberre irányuló tolóerő, és a centripetális, azaz Istenre, az ő gyülekezetére és a hit tartalmára néző húzóerő. Ez a gondolatrendszer jelen van mind a gyakorlati, mind a rendszeres teológiában (ekkléziológiában).⁸ A kettő közötti összefüggést *Gijs Dingemans* így írja le: „a centripetális erő kifejtés azért történik, hogy megvalósulhasson a centrifugális erő kifejtés”.⁹ Van den Brink és van der Kooi a kegyelmi ajándékokkal kapcsolja össze mind az Isten felé vonzó, mind a világ felé lendítő erőt, és ok-okozati összefüggést lát a kettő között.

6 VAN DEN BRINK–VAN DER KOOI: i. m., 544–546.

7 VAN DEN BRINK–VAN DER KOOI: i. m., 547.

8 Vö. DINGEMANS: In de leerschool van het geloof, 63. A rendszeres teológiából Karl Barth dogmatikájának IV/3 kötetére utalunk. Barth úgy tekint az egyházra, mint helyre, ahol tudnak Isten győzelméről Jézus Krisztusban a hatalmak felett, amelyek uralják világunkat, és mint közösségre, amelyre azért hívtak az emberek, hogy szolgáljanak egymásnak és a világnak. VAN DEN BRINK–VAN DER KOOI: i. m., 522–523. A szerzőpáros szerint az egyházat kettős dinamika határozza meg, a befelé és a kifelé ható erő: „jellemző az egyházra egy befelé ható erő (*communio*) és egy kifelé ható erő (*missio*).”

9 DINGEMANS: i. m., 63.

„Ezen a helyen azokra a szolgálatokra és ajándékokra gondolunk, amelyeket Pálnál a kegyelmi ajándékok fogalma foglal össze: tanítani és magyarázni, kormányozni és segíteni, a prófétálás ajándékai, gyógyítás, szabadítás. Ezek mind kegyelmi ajándékok (*charismata*, 1Kor 12:1–11), amelyek által Isten magához vonz. [...] Az előbbi megmutatja, hogy ebben a Krisztushoz való kapcsolódásban közvetlenül létrejön egy második, egy *tolóerő*. Akik részesedtek a szabadításban, azok kiküldetnek a világba (*missio*). És ismét a kegyelmi ajándékok azok, amelyek eszközökként működnek ebben a kifelé néző erő kifejtésben. [...] A Lélek által ajándékozott kegyelmi ajándékok kezdenek működni a kifelé, a világ felé történő erő kifejtésben. Ezeket általában három görög fogalommal foglalják össze: *martíria* (tanúvallomás, igehirdetés), *leiturgia* (az egész istentisztelet, keresztség, úrvacsora és imádság) és *diakonia* (kölsönös segítség és a közösség megtapasztalása).”¹⁰

A gyermekkeresztség fenti teológiai értelmezése alapján úgy kell tekintenünk a gyülekezeti élet peremén lévőkre, mint akik részei a szövetséges közösségnek, de nem vesznek részt abban. Ők, a Mt 15,24b-t parafrazálva, Isten (népegy)házának elveszett juhai.¹¹ Az erő kifejtés-nézet beszédmódjával fogalmazva: nem keresik a centripetális erőteret, sőt, tartósan ellene állnak a centripetális erő vonzásának. Emiatt nem tapasztalják meg a szabadítást és a megszabadítottak közösségét. Ugyanakkor nem kerülnek a centrifugális erő hatókörébe sem, hiszen nem a világhoz tartoznak. Ők az egyház „belső világát” képezik: az egyházban vannak, de a világ szerint viselkednek. Így egyik erővonal sem érinti őket.

Ez a „belső világ” kihívást jelent a gyülekezet számára: arra indítja azt, hogy miközben a vonzóerő terében él, gerjesszen olyan centrifugális erőt, amelyet a maga kebelében fejt ki, és amely – ellentétben a világra néző tolóerővel – nem a missziót, hanem a megkereszteltek (meg)keresését szolgálja. A lelkipásztor és az őt megbízó gyülekezet eme lázas és kitartó igyekezete arra irányul, hogy megtalálja és hazahozza azt, aki a keresztség által Istenhez és hozzá tartozik, de eltávolodott tőle, vagy elveszett. Ugyanakkor arra is, hogy hazavigye azokhoz, akikkel összetartozik. E centripetális erő paradigmája a pásztor szenvedélye, hogy keresse és megtalálja az elveszett századik juhot, az egyet, kockázatvállalása, hogy veszélyes terepre lépjen; az asszony fáradozása, hogy keresse és megtalálja az elveszett ezüstpénzt; az édesapa vágyakozása és kitartása, hogy visszakapja, és szánakozása, hogy visszafogadja elveszett gyermekét (Lk 15). Tárgya a nagyobb közösség-

10 VAN DEN BRINK–VAN DER KOOI: i. m., 522–523.

11 LUZ: Matthew 8–20 (2001) a következőképpen értelmezi Jézus „Nem küldtettem csak az Izrael házának elveszett juhaihoz” mondását: „A Máté-i gyülekezet visszatekintésében, amely az Úrtól megbízást kapott arra, hogy a pogányokhoz menjen, a 24. v. »történelmi« [jellegű], de emiatt nem meghaladott és értelmetlen. Az egyház hallja abban, hogy Isten hűséges maradt Izraelnek tett különleges ígéreteihez, amikor elküldte Dávid Fiát, Jézust” (340). E gyülekezet „emlékezete” analógiaként szolgálhat, amikor a centripetális erőter emberei keresik az utat az erőterén kívül lévőkhez.

ből kiszakadt, a megtartó hálóból kiesett kívülálló, esélytelen ember (outsider), aki eladta, eljátszotta, elveszítette alany mivoltát. Ebben a „belső világban”, Lk 15,1–2-vel ellentétben, elsősorban nem társadalmi vagy vallásos csoportokban¹² egymásra talált, hanem elszigetelődött emberek élnek. Ennek a világnak a levegője a számítás, a másokat eltipró önérdék („vámszedők”), az istentelenség („bűnösök”) és a tehetetlenség. Kilátása legtöbb esetben nem a nyitottság és a közeledés (Lk 15,1–2),¹³ hanem az ellenállás, amely nehezen törik meg ugyan, de amely mögött többnyire a porózus és fogékony emberek mély, legtöbbször tudattalan megtaláltatásvágya él. Csak a hétköznapiakban lehet e vágy útjába kerülni, mert a „belső világ” nem vesz részt a közösség vasárnapi ünneplésén. Csak sajátosság, a centripetális erőter magatartásformáitól eltérő magatartásformákkal lehet e vágyak elébe menni, mert az az elutasítás és a fogékonyság paradoxonjában él.

3. A jelenlét – a keresés méltó formája

A jelenlét elméletet *Andries Baart* *Een theorie van de presentie*¹⁴ című könyve alapján vázolólok. Az elmélet egy kutatásból nőtt ki, amely során követték két holland lelkipásztor ténykedését lecsúszott külvárosi negyedekben. Az ott élő emberek elsősorban nem valamely gyülekezeti közösségtől elsodródott megkezesztettek, hanem a társadalom, a városi közösség „belső világának” lakói. Emiatt nem tekinthetünk rájuk úgy, mint a gyülekezeteink peremén élők közvetlen analógiájára. Ám a társadalom, valamint a keresztyén gyülekezet pereme között olyan alapvető hasonlóságok vannak, amelyek miatt az ott lakozók irányában tanúsított (lelki)pásztori viszonyulás mintául szolgál a gyülekezet, illetve a lelkipásztor keresésként meghatározott szolgálatához. Az alábbiakban vázolólok ennek a szolgálatnak a legfontosabb elemeit.

3.1. A kitartás mint a keresés szolgálatának körülménye

A kitartó keresés helyszíne a peremvidék, amely fizikai, de főleg szellemi és erkölcsi értelemben messze esik a központtól. Az odabátorkodó lelkipásztornak ki kell lépnie a jól strukturált erőter biztonságából. Ez nem magától értetődő olyan egyházi berendezkedésben, amelyet leginkább a szolgáltatás jellemez. Ha reménység szerint mégis megteszi, akkor megtestesíti és remélhetőleg meghonosítja a „menj-kultúrát”. A hétköznapiakban a gyülekezet peremén élő szövetséges tagokra figyelő lelkipásztor megteremtheti az egyetlen olyan kultúraformát, amely méltó az egyházhhoz.¹⁵ Ugyanakkor ténylegesen kifejezi szimbolikus

12 Lk 15,1-ben hangsúlyos a πᾶς (mindnyájan) melléknév, amely összefogja a társadalmi és a vallásos csoportot. Vö. BOVON: Luke 2, 403; NOLLAND: Luke 9:21–18:34, 770.

13 Lk 15,1-ben a ἤθσαν ἐγγίζοντες perifrastikus (segédigével képzett) szerkezet ismétlődő, kitartó cselekvésre (közeledésre) utal. Vö. BOVON: Luke 2, 403; NOLLAND: Luke 9:21–18:34, 770.

14 BAART: *Een theorie van de presentie* (2011).

15 A menj-struktúra a lelkigondozás alapvető ismertetőjegye szemben a jöjj-struktúrával, amely az

személy voltát, miközben úgy képezi le Istent, ahogy ő önmagát az inkarnáció eseményében felfedte. Azonban a terület, amelyre a lelkipásztor lép, szennyezett és fertőző. Tisztában kell lennie kitettségével. Az erkölcsi vétkek mélysége mellett ráterhelődik a magány, az elszigeteltség, a kilátástalanság és a reménytelenség vagy az apátia okozta szenvedés; maró lúgként ér hozzá az intim kapcsolatok mérge, az egymáson ejtett sebek átható bűze, az ártás szándékának gonosz szelleme; lelkébe mar az elérhetetlenség okozta keserűség és az elutasítás tövise. Baart így határozza meg ezt a helyzetet:

„Kitettség alatt [...] azt értjük, hogy kiszolgáltatjuk magunkat valószínűleg agresszíven ható befolyásoknak, miközben nem tudjuk előre az eredményt. [...] A lelkipásztort belemerítik és kiteszik annak a valóságnak, amely az illető [...] [környezetben] adódik.”¹⁶

A kitettségakkor jön létre, amikor kilépünk a gyülekezeti közösség rendezettségéből, és belépünk a peremvidék kuszaságába. Magunk mögött hagyjuk a biztonságot, és kiteszük magunkat a bizonytalannak. Ez kezdetben egyfajta mozzanat, amely tudatos döntés eredménye, később tudatosan vállalt, állandósult szolgálatmód. Ezt a kezdeti mozzanatot, akárcsak az állandósult szolgálatmódot hordozza egy másik biztonság, amely kettős forrásból táplálkozik. Egyrészt abból a meggyőződésből, hogy a kockázatot nem pillanatnyi felindultságból vagy vakmerőségből vállaltuk, hanem küldetésből, és hű az, akitől kaptuk e küldetést. Másrészt abból a tudatból táplálkozik, hogy a gyülekezet (a centripetális erőter) követségében járunk, amely nem csak a megkeresztelt elveszettekért, hanem a veszélyes helyeken járó szolgálóért is imádkozik. E teológiai alap és ekkleziológiai háttér nélkül csak eleve kudarcra ítélt merész vállalkozásra telne. Bukott emberként állnánk kudarcos emberek előtt.

De nem elég vállalni a kitettséget, azt ki is kell munkálni. Így tisztul le. Eközben nem járhatunk kitaposott úton. Ugyanis nemcsak a peremvidék általánosabb valóságának, hanem az egyes ember egyedi valóságának is ki kell tennünk magunkat, amely a vele való találkozásban fedí fel magát nekünk. Ez a minden esetben egyedi munka négy egymást követő és egymásra épülő mozzanatban megy végbe.¹⁷

---

egészségügyre, a pszichoterápiára és a tanácsadásra jellemző. Vö. KLESSMANN: Pastoralpsychologie, 429. A jöjj-struktúra az egyháztagokkal szembeni elvárást és az elméletiséget testesíti meg. A 60-as évek végén fogalmazódott meg hangsúlyosan a paradigmaváltás szükségessége, főleg a németországi egyházakban és teológiában. A menj-struktúra lehetővé tette, hogy az egyház szolgálata és a teológiai tudomány közelebb kerüljön a valósághoz. Vö. ZIEMER: Seelsorgelehre, 87.

¹⁶ BAART: Presentie, 211.

¹⁷ Ld. BAART: Presentie, 212–214.

3.2. A szelf késztetéseinek és a teológus készségeinek az elnyomása a kiettség kimunkálása érdekében

Ez az első mozzanat a belső küzdelem jegyeit hordozza magán. Ellene kell állni azoknak a kezdeti késztetéseknek (amelyek sokban hasonlítanak a szelf védekezési mechanizmusaira), amelyek megakadályozzák az egyedi és egyéni valóság igazi megismerését: a gyors ítéletalkotásnak, az ellenérzéseknek vagy éppen a romantizálásnak, a késztetésnek, hogy gyorsan tegyünk valamit, a menekülési reakciónak (elméletalkotás, megmagyarázás) és annak a szándéknak, hogy fogalmak segítségével mielőbb megragadjuk a valóságot. Ezt a küzdelmet nehezítik a teológiai ismereteink és készségeink. A szabadításról, a kegyelemről, a megváltásról és az igazságosságról való tudásunk érvényesülni akar. Szociológiai ismereteink és társadalmelemző képességeink arra ösztönöznek, hogy leírjuk a társadalom működését, és beazonosítsuk a káros hatásokat. A lelkigondozói modelljeink és a vezetői képességeink is utat akarnak törni maguknak. Ha engedünk ezeknek, akkor elterelnek minket az élő és egyedi valóságtól, és túlharsogják azokat, akiknek nincs hangjuk. Útját állják annak, hogy belülről ismerjük meg a valóságot, és annak tegyük ki magunkat.

3.3. Helykészítés az idegennek, a másiknak a kiettség kimunkálása érdekében

Miután megismertük a késztetéseinket, rákérdezünk azok lehetséges mozgatórugóira: miért észlelünk dolgokat egy bizonyos módon; miért hatnak ránk egyes dolgok (és mások nem); miért hajlunk bizonyos megfogalmazásokra; miért ébresztenek bennünk bizonyos dolgok együttérzést, mások pedig iszonyatot; miért nem láttunk meg bizonyos dolgokat? E kérdések egyfelől segítenek megkülönböztetni a valóságot a saját értelmezési kategóriáinktól és értékelésinktől, másfelől tudatosítják az erős összefonódást e kettő között. Amikor tetten érjük magunkat sajátos észleléseinkben, akkor helyet teremtünk a másiknak, hogy úgy jelenjék meg, ahogyan ő akar. Ez nem úgy jön létre, hogy teljesen kizárjuk a saját észlelésünket, hanem a felismerés által, hogy a saját hangunk még mindig érvényesül. Ekkor megértjük, hogy a saját hangunk hogyan színezi a másik ember valóságát. Így tudjuk, hogy hol torzítunk, és hol vannak a saját fogékonyságunk határai, és tudunk viszonyulni azokhoz.

3.4. Beengedni az idegent, a másikat (nyitottság) a kiettség kimunkálása érdekében

Az első két mozzanat során létrejön egy olyan nyitottság, amely generatív jellegű. Amikor a lelkipásztor megtisztított belsője teret biztosít a másik ember életének, paradoxonjainak, életfontosságú érdekeinek és szenvedéseinek, akkor morális intuíciók keletkeznek. A megtisztított tér hívogatja, beengedi és fogadja a másiktól jövő konkrét felszólítást, és saját felelősségévé teszi azt. A morális indíttatás a felfüggesztett és felvállalt fogékonyság gyümölcse.

3.5. Elköteleződés az idegen, a másik iránt a kitettség kimunkálása érdekében

A harmadik mozzanatban kialakult fogékonyságot és nyitottságot követi a radikális és tartós elköteleződés a másik ember mellett, illetve a kitartó fáradozás a felszólítása során létrejött morális intuíciókért. Valamiféle elköteleződés jelen volt már a kitettség vállalásakor, még annak kimunkálása előtt, de a szenvedés és a hívogató vitalitás felszólító tekintélye átalakítja és radikalizálja a kezdeti odafordulást. A mostani elköteleződés azt jelenti: erősen, hűségesen és felelősen fáradozok a másikért, illetve azért, amit ő saját magára nézve jónak tart.

4. Összefoglalás

A lelkigondozás határa a gyülekezet határánál húzódik. A gyülekezet és a gyülekezet követségében járó lelkipásztor felelős a megkeresztelt emberekért, akik az egyház, a gyülekezet peremén élnek. Ezt a felelősséget a (meg)keresés szolgálata által gyakorolja, amelynek legfőbb eszköze a jelenlét. Az önmagát megüresítő és megtisztító lelkipásztor olyan térré válik, amelyben az elveszett ember megmutatható a maga módján. Önfeltárása morális intuíciókat ébreszt a lelkipásztorban, aki azoknak engedve önként tartósan és radikálisan elköteleződik a másik ember mellett, és fáradozik azért, ami annak jó.

5. Felhasznált és ajánlott szakirodalom

- BAART, Andries: *Een theorie van de presentie*, Den Haag, Boom uitgevers, 2011.
- BAUMGARTNER, Isidor: *Pasztorálpszichológia*, Budapest, Párbeszéd Alapítvány, 2003.
- BOSZORMENYI-NAGY, Ivan – KRASNER, Barbara R.: *Between Give and Take. A Clinical Guide to Contextual Therapy*, New York, Brunner – Mazel, 1986.
- BOVON, François: *Luke 2: A Commentary on the Gospel of Luke 9:51–19:27*, Minneapolis, Fortress Press, 2013.
- BRINK, Gijsbert van den – KOOL, Cornelis van der: *Christelijke dogmatiek. Een inleiding*, Zoetermeer, Uitgeverij Boekencentrum, 2015.
- DINGEMANS, Gijs: *In de leerschool van het geloof. Mathetiek en vakdidactiek voor catechese en kerkelijke vormingswerk*, Kampen, Uitgeverij KOK, 1995.
- FRIEDMANN, Edwin H.: *Nemzedékről nemzedékre. Családi folyamatok egyházi és zsinagógai közösségekben*, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2008.
- KÁDÁR Ferenc: A prédikáció helye az egyház életében, in: FEKETE Károly – LITERÁTY Zoltán – STEINBACH József (szerk.): *Igehirdetők kézikönyve*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 22–28.
- KLESSMANN, Michael: *Pastoralpsychologie. Ein Lehrbuch*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2009.
- LUTZ, Ulrich: *Matthew 8–20. A Commentary on Matthew*, Minneapolis, Fortress Press, 2001.
- MEULINK-KORF, Hanneke – RHIJN, Aat van: *A harmadik – akivel nem számoltak*, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2009.
- MORGENTHALER, Christoph: *Systemische Seelsorge. Impulse der Familien- und Systemtherapie für die kirchliche Praxis*, Stuttgart, Kohlhammer, 2005.
- NOLLAND, John: *Luke 9:21–18:34 (WBC 35b)*, Dallas, Texas, Word Books, 1993.
- ZIEMER, Jürgen: *Seelsorgelehre. Eine Einführung für Studium und Praxis*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.

A lelkész mint kybernéta – a gyülekezetvezető és egyházvezető felelőssége

---

Gaál Sándor

1. Bevezetés

Amennyiben igaz az az állítás, hogy a gyülekezet az a hely, ahol az egyház alaptevékenységei végbemennek, úgy a lehető legjobb helyen állunk meg akkor, amikor a gyülekezeti lelkipásztornak mint kybernétának gyülekezetvezető tevékenységét vizsgáljuk.

Ebben a gondolatmenetben haladva akár azt is mondhatjuk, hogy mivel az egyház megvalósulásának a helye a gyülekezet, ezért az egyház kormányzásának kiindulópontja, sőt megvalósulásának jelentős mértékben meghatározó helyszíne is a gyülekezet.¹ Következésképpen a presbiter-zsinati elv ismerőiként különösebb elvakultság nélkül kell állítanunk azt, hogy minden időközben és a református egyház történelme során kialakított, mindmáig működésben levő egyházirányítási, kormányzati szint ennek a gyülekezeti szinten megvalósuló kybernézis tevékenységnek a szolgálatában áll. Nem fellengzősség azt mondani, hogy az egyház egyéb szinten megvalósuló kormányzása is a helyes módon végzett gyülekezetvezetésben nyeri el az értelmét.

2. Az egyházkormányzás elsődleges színtere: a gyülekezet

Ha az egyház nem értelmezhető gyülekezetek nélkül, akkor az időközben kialakított és jóváhagyott kormányzói szintjei sem. Ez a jól ismert, sokat emlegetett alulról való építkezés ténye. Ez az egyház természete, és nem csupán az egyház működési elve. Ha elv lenne, akkor annak kényszerítő ereje lenne, mivel azonban ez az egyház természetes életműködése, ezért időtálló, helytálló dolog. Még akkor is, ha akár alkalmilag vagy akár nemzedékeken át kényszeres átstrukturálódást szenved el az egyházban szükségszerűen jelenlevő vezetés.

Állításunkkal azt is kimondjuk, hogy a hierarchikus szinten megvalósuló kormányzói, vezetői, irányítói igyekezet végső minősége, hatásfoka bizony a gyülekezetekben megvalósuló vagy meg nem valósuló nélkülözhetetlen kybernetikai tevékenységnek nagymértékben függvénye.

Megállító erővel hat ez a tény. Hiszen minden egyházkormányzási szint értelmezhetetlen ennek felismerése, tiszteletben tartása és karbantartása nélkül. Ebből

---

1 KÁLVIN: *Institúció*, 4.4.1–15 (II, 195–206).

fakadóan a gyülekezet definíciója ezért nemcsak elementáris dolog, hanem generális kérdés az egyház egésze és működése szempontjából.

Az igehirdetés, a sákramentumok, a diakónia, az egyházfegyelem, a tanítói hatalom gyakorlásának nemcsak ideálisan értelmezetten, hanem fundamentálisan jóváhagyott helye a gyülekezet közössége. A Szentírás nem beszél arról, hogy a kiválasztottakra ruházott megbízatás a választott nép keretein kívül, majd pedig később az egyház keretein kívül mehetnének végbe. Vagy azt külső, világi hatalmi eszközökkel meg lehetne valósítani.

Olyan van, hogy maga Isten hív be kívülről a saját népe érdekében ideiglenesen vagy állandósultan akár idegeneket, tagokat, sőt csoportokat is, de olyan nincs, hogy Isten eredeti, egész világra kiterjedő tervét, szándékát átruházná másokra, s ezzel felmentené a saját népét küldetése teljesítésének felelőssége alól. A küldetésvesztés az egyházban egyenlő az identitásvesztéssel.

Ugyanígy az egyház missziójának megvalósulása sem történhet, de nem is történik hathatósan másutt és másként, mint a gyülekezet közösségének eseményei által az általa választott helyszínen és időben, az alkalmas időben. Az egyház létideje a kairoosz.

Egyházi kormányzásról beszélni helyes gyülekezetirányítás nélkül nemcsak teológiai, elvi tévedés, hanem a gyakorlatban megvalósuló kényszeres küzdelem. Minden egyéb szintű egyházi kormányzás a megalapozatlan, helytelen gyülekezetvezetés esetében tulajdonképpen már csak arra irányul, hogy az ott, a gyülekezetben elszünetelt vezetési hiányosságokat a felsőbb szintű vezetés valamiképpen, pontosabban fogalmazva némiképpen korigálja, vagy kényszeresen pótolja, esetleg a keletkezett egyensúlyvesztést helyreállítsa. A helyes módon végzett gyülekezetvezetés esetében viszont az ún. felsőbb szintű vezetői tevékenység csak indikátora lehet a kibontakozó gyülekezeti életnek.

Ezzel nem kívánjuk azt állítani, hogy nincs létjogosultsága a gyülekezetekből szerveződő nagyobb egyházi testületeknek s azok vezetésének (egyházmegye, egyházkerület, zsinat), csak azt hangsúlyozzuk, hogy ezeknek helyes módon való működése nem hivatott másra, mint a gyülekezeti közösségben a szükségzerű irányítást segíteni. Gyakorlatilag tehát az egyházvezetés mindenkor és minden szintű tevékenységének értelmet az ad, hogy a gyülekezeti közösségekből összeadódó nagy, nagyobb egyházi közösség hozzáadhatja a maga erejét, koordinációs, kormányzati, hivatali, testületi munkáját, eszköztárát ahhoz, ami a gyülekezetekben mint egyházalkotó közösségekben végbemegy.

Emellett fontos megállapítanunk azt is, hogy a kybernézis mint kormányzó, vezető tevékenység mélyen alárendelt tevékenység az egyház alapfunkcióinak megvalósulásához. És ezzel a felismert alárendeltséggel nyeri el működésének jogosultságát, létezésének megkérdőjelezhetetlen voltát mint felhatalmazáson alapuló tevékenység. Ez a gyülekezetben – és egyéb szinten – megnyilvánuló vezetés igazi magaslata.

3. Az egyházkormányzás és a misszió

Ehhez kapcsolhatjuk azt a másik meghatározó megállapításunkat, hogy a kybernetika jelentése és megvalósuló tartalma szerint irányítás-vezetéstudomány, de alárendeltje az egyház alaptevékenységének, a missziónak. Amennyiben tevékenysége ennek a határán túl ér, akkor olyan területen jár, ahol nincs keresnivalója. Ott ugyanis hatalmaskodássá, nagyra töréssé, erőszakossággá torzul. Mert ahogyan *Michael W. Goheen* mondja:

„Ideális esetben a misszió szó nem az egyház valamely sajátos tevékenységét írja le, hanem lényegi identitását, ahogy kultúrája kontextusában azonosul az Isten történetében felismert szerepével, és részt vesz az ő világra irányuló missziójában.”²

Georg Plasger 2022 nyarán Debrecenben, a Doktorok Kollégiuma plenáris ülésén tartott előadásában idézte fel számunkra Kálvin egyházértelmezését, mely szerint az: „Nem önmagáért van, hanem Isten választotta ki azért, hogy meghívja és befogadja az embereket a Krisztussal való közösségbe.”³ Ehhez négy feladatot lát alapvetőnek: az igehirdetést a sákramentumokkal együtt, a keresztyén nevelést, tanítást, a vezetést beleértve a lelkigondozást és a diakóniát. És ezeket sokkal inkább a szolgálat, mintsem a tisztség kategóriájában definiálja. Ez pedig nemcsak a vezetésnek ad egyfajta színezetet, hanem a vezetés gyakorlásának az eredeti értelmét is visszaadja: mert az bizony a tisztség keretébe helyezett és azon messze túlmutató szolgálat.

Érdekes és érdekes kutatás lehet azokat a vezetéselméleti modelleket megvizsgálni, amelyek akár az elmúlt évszázad során a hazai és külföldi szakirodalomban megjelentek, és azokat a gyülekezeti lelkipásztori, akár az egyházmegyei, az egyházkerületi, a zsinati egyházkormányzás területein nagyító alá venni. Ilyenek kínálkoznak megvizsgálásra.

Makkai Sándor a pásztori kormányzás elvét adta közre,⁴ ismerjük az autokrata vezetés körülményeit és következményeit, G. Plasger kiemelte korábban említett előadásában a konzisztorializmus (elnökségi rendszer) elvét, igyekezet mutatkozik a testületi kormányzás elvének meghatározásában, amely elismerésre méltó, demokratikus, de ne felejtjük, hogy ennek megvalósíthatóságához szükség van egy küldetését mélységében értő testületre! De beszélhetünk a korábbi vagy kortárs gyülekezetépítési irodalom megállapításairól. A *Christian Schwarz* által hangsúlyozott felhatalmazó vezetésről, a *Cannon L. Callaban* által bemutatott jó vezetés erőforrásairól, amelynek végső megállapítása röviden így hangzik: a vezető vezessen, s ne delegálja feladatát tovább. És nem hagyhatjuk figyelmen kívül

2 GOHEEN: Keresztyén misszió ma, 293.

3 PLASGER: Szolgálatok az egyházban, 9.

4 MAKKAI: Az egyház missziói munkája, 60.

Alfred Jäger által az intézményi vezetésből kölcsönözhető: karizmatikus, patriarkális, participatív, menedzseri vezetéselméleti modelleket sem. *Fazakas Sándor* e témához kapcsolódva az egyház reprezentációjának kérdéskörében három formát jelenít meg: hierarchikus-autoriter modell (a vezetőség véleménye kötelező érvényű); kommuniké-modell (a többség elve alapján, konszenzuson hozzák meg az álláspontot, a vezető pedig kommunikálja ezt); exempláris modell (a konszenzus mellett megmarad a saját vélemény, a lelkiismereti szabadság).⁵

Az említettek mindegyike hordoz olyan megfontolandó mozzanatokat, amelyek ismerete hozzájárul a helyes gyülekezetvezetés gyakorlásához. Ezek helyett néhány egyszerű alapszemponthoz szeretnék megosztani.

Makkai Sándor közel száz éve mondta meghatározó művében, hogy minden kormányzás, irányítás hatalmon alapszik: „annak igénybevétele és gyakorlása abból a célból, hogy a közösség helyes irányban, helyes célokért, megfelelő módokon és utakon haladjon előre”.⁶

Ez abból fakad, hogy az egyház organikus léte előhívja az egyház kormányzásának, közigazgatásának, hivatalainak és intézményeinek létét.⁷ A lelkeszi vezetés, kybernézis legmeghatározóbb tényezője az, hogy alapvetően és minőségében tér el a világi kormányzástól – a természete miatt. *Makkai* megfogalmazása szerint – ahogyan említettük – ez a világi kormányzástól eltérő vezetés a pásztor és nyáj életközösség természetéből fakad. „Az egyház megbízottjai, akár egyes tisztviselek, akár tanácsok vagy testületek, úgy kormányozzák az Egyházat, mint a pásztor a nyáját. A pásztor kormányzása: terelés, legeltetés, oltalmazás, személyeinek személyes gondviselése.”⁸

Egy pillanatig sem szabad azonban szem elől tévesztünk azt, hogy az egyházunkban érvényben levő törvények kizárják az egyszemélyes vezetés lehetőségét. Hiszen a paritás elve alapján a gyülekezet döntéshozó testületének, a Presbitériumnak kettős elnöklése van érvényben. A gyülekezetvezető lelkipásztor mellett a közösség által választott főgondnok, vagy bátrabban fogalmazva a főgondnok mellett a lelkipásztor, akiket a testület tagjai, a Presbitérium választ. Mindkettőjük esetében a gyülekezet választása, felhatalmazása alapján gyakorolják megbízatásukat, vagyis hatalmat gyakorolnak.

4. Egyházkormányzás és lelkeszi vezetés

A megadott címhez ragaszkodva, térjünk vissza a lelkipásztori vezetés kérdéséhez! *Manfred Josuttis* részletesen foglalkozik a lelkipásztor hatalmának kérdésével megvilágítva annak megkerülhetetlen valóságát, és egyben megnevezve azokat a

5 FAZAKAS: Kübernetika – egy elfelejtett teológiai tudomány aktualitása (2018).

6 MAKKAI: i. m., 59.

7 MAKKAI: i. m., 56.

8 MAKKAI: i. m., 60.

veszélyforrásokat, amelyek hivatala betöltésében a hatalommal való éles során kockázatot jelentenek. De levonja azt a végső konklúziót, hogy legjobb az, ha tisztában van a ráruházott hatalommal lelki és társadalmi értelemben egyaránt, felsorolva a kézzelfogható előnyeit ennek a tudatosságnak, és végül azt mondja, hogy

„A hatalom veszélyes, mert az ember ember fölötti uralkodásáról szól. De a lelkipásztor akkor fog saját hatalmi törekvéseitől megmenekülni és másokat saját szabadságukban megerősíteni, ha nem takargatja szégyenlősen az egyház hatalmi struktúráját, ha nem tagadja sem azt, hogy gyülekezetében ő is hatalmat gyakorol, sem azt, hogy mint a vallás képviselője – még ha korlátozottan is – másokat befolyásolni tud.”⁹

Ravasz *László* sokkal korábban a lelkipásztori vezetői felhatalmazás felelősségét kijózanító módon így fogalmazta meg:

„Az egyház olyan, amilyenek a lelkészei s a lelkészek olyanok, mint az egyház. Ez azt jelenti, hogy az egyház fogalmában benne van a lelkipásztori eszmény, s ha akár az egyházfogalom téves, akár a lelkipásztori eszmény görbül el, az visszahat a másikra is, s a tévedések épp úgy erősítik egymást, mint az igaz és tiszta kép.”¹⁰

Ez markáns módon adja meg a gyülekezetvezetéssel megbízott lelkipásztori szolgálat visszavonhatatlan és komoly felelősségét. A gyülekezetvezetéssel felhatalmazott lelkipásztor lehet egyházformáló vagy deformáló tényező, s önmaga a lelkipásztor is, az egyház mint Isten népe közösségének a „formáltja” vagy deformáltja.

Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a gyülekezetvezető lelkipásztor vezetői karakterének a világi hatalomgyakorlástól való eltérése nem valami vezetélméleti, egyedi szaktudásban húzódik meg, hanem abban a tényben, hogy az általa gyakorolt vezetés a Szentlélek általi vezetésen alapszik. A gyülekezetben a vezetés alapvetően a Szentlélek funkciója.¹¹ Összekapcsolva a lelkipásztori fő feladattal, az igehirdetéssel, azt mondhatjuk, hogy „a gyülekezet vezetése lényegében nem más, mint az Ige alkalmazása (applikáció).”¹² A gyülekezet Szentlélek általi vezetése magában hordozza azt a vezetői tudatosságot, amely minden időben képes jelentést tenni, jelentést adni arról, hogy tisztában van a gyülekezet haladásának irányával. Ez nem feltétlenül jelenti azt az emberi beláthatatlanságot, amellyel tényszerű módon számolnunk kell, hanem sokkal inkább hordozza azt

9 JOSUTTIS: *A lelkész más*, 176.

10 RAVASZ: *Emlékezéseim*, 177.

11 BOHREN: *Die Leitung der Gemeinde*, 207

12 BOROSS: *Biblia és gyülekezetépítés*, 212.

a bizonyosságot, amely az irányt jelenti, amely nem más, mint hogy a Krisztussal való személyes végső számadást is meg a teljes megkegyelmezettséget magában hordozó találkozást is jelenti.

A lelkipásztor által gyakorolt kybernézisnek tehát nemcsak aktuális tartalma van, hanem még inkább azt befolyásoló iránya. Ez az irány adja meg felelősségének a súlyát is.

Talán az elsők között kellett volna említenünk azt a meghatározó tény, ami a kybernézis igazi megalapozottságát adja. Ez nem más, mint az, ami az 1Kor 12, 28-ban megjelöli a létjogosultsága mellett a minőségét s ezzel együtt a természetét is. Ezen a helyen az apostol a kegyelmi ajándékok között sorolja fel a kybernézis szolgálatát.¹³

Újszövetségi összefüggésben eredeti értelmében ez a kifejezés a hajókormányos, a hajóskapitány tevékenységére utal. Ez pedig egy meglehetősen körültekintő és sokatmondó kifejezés arra vonatkozóan, hogy a kybernéta, aki gyülekezeti vezetést végez, bár meghatározó, központi szolgálatot teljesít, de azzal a tudatossággal, hogy nem ő a hajótulajdonos! Ebből az következik egyrészt, hogy a kybernéta egy megbízatással rendelkezik, ami abból áll, hogy a rábízott – nem az ő tulajdonában levő hajót – el kell kormányoznia abba a célba, amelyet megint csak nem ő jelölt ki, hanem azt egyértelműen meghatározták számára. De az irány megtalálásáért és fenntartásáért, az úton felmerülő kérdésekre a válaszok megtalálásáért, a kríziskezelésért, a helyes eredmény feldolgozásért őt terheli a felelősség.

Másfelől pedig azzal a vezetői tudatossággal kell elvégeznie feladatát, hogy azt ő önmagában nem tudja teljesíteni, hiszen ő „csak” irányít, döntést hoz, olykor a részfeladatokból is kivieszi a részét, de a hajó célba juttatásához az a teljes legénység egyetértő szándéka és odaszánt munkája szükséges. Ezt tudja és igényli is. Az egyénieskedés sem a fedélzeti legénység, sem a kapitány részéről nem megengedett. Önhatalmú uralkodásra egytelen tisztségviselő sem ragadtathatja el magát, a rábízottak ezt látva megbecsülik tapasztalható kormányzási felelősségét. Ha mégis értetlenkedést, puccs szervezését észlelné, azt nem személye elleni támadásnak ítéli, hanem felhatalmazása alapján kezeli, visszatereli, visszavezeti az értetlenkedőket a helyes életlátásba. Kybernézis: gyönyörűen adja meg ez a kifejezés a gyülekezetvezetés tevékenységének egyensúlyát. Nem vitatható el egyedisége, és nem támasztható alá kizárólagossága sem.

A kybernézis karizmatikus tevékenység. Érvényre jutása abban testesül meg, hogy a „velünk együtt utazók” célba érés tudata, bizonyossága állandósult. Folyamatos megtapasztalás érvényesül arra nézve, hogy együtt haladunk, jó irányba haladunk, és megérkezünk. A lelkipásztor-kybernéta ennek rendeli alá magát.

---

13 KÁLVIN: *Institúció*, 4.3.10 (II, 190).

Itt érkezünk el ahhoz a ponthoz, hogy megállapítsuk, hogy a kybernézis *feladata* a karizmák sorában mint ajándék Isten által kerül kiosztásra. Éppen úgy, mint a gyógyítás, gyámolítás, nyelveken szólás ajándéka, amely kinek-kinek rész szerint adatik. De mi van abban a helyzetben, amikor valakit az anyaszentegyház felhatalmaz a lelkipásztori szolgálatra, de nyilvánvalóan alig vagy egyáltalán nem tudja magáénak a küldetéséhez szükséges kybernézis ajándékát? És ez még látszik is! Bátor kérdés. Valós kérdés. E mögött bizony ott van a felhatalmazást adó egyház körütekintése, magának a lelkipásztornak az önazonosságtudata és Isten kegyelme. Hiszen más tekintetben, de kétségtelenül ide is érvényesen a Jakab levele rögzíti a biztatást, „*ha pedig valakinek nincsen bölcsessége, kérje Istentől*” (Jakab 1,5).

5. A lelkészi vezetés sajátossága – és kollegiális együttműködése a többi tisztséggel

Gyakorló gyülekezeti lelkipásztorként illő mindehhez hozzátennem néhány nem elhanyagolható, de most részleteiben nem kifejtendő szempontot. A kybernézis elkerülhetetlen része a gyülekezeti lelkipásztori szolgálatnak. Hogy milyen vezetési stílus, modell az, amelyik a kybernéta küldetése megvalósítását segíti, azt a környezet, az egyházi közeg, a gyülekezet sajátos helyzete, arculata, a kor jellegzetessége befolyásolhatja. Azt viszont nem, hogy a gyülekezetvezetésre való felhatalmazás nem ruházható át. Azt sem, hogy egyházunk rendje szerint a felhatalmazás, hatalomgyakorlás megosztott a döntést hozó Presbitérium élén. Az sem mellőzhető, hogy a lelkésznek rendelkeznie kell azzal az egyházlátással, amely szerint: „A különbség a lelkész és a presbiterek között nem abban van, hogy a presbiternek nem kell és nem szabad azt tenni, amit a lelkész csinál, hanem abban, hogy a lelkész főállásban teszi, amit tesz, a presbiterek azonban nem.”¹⁴ Erre az eredeti, de még mindig sok esetben újszerűen ható egyházlátásra, egyházi közegre, ennek kialakítására elengedhetetlenül szükség van. Ennek kimunkálása a gyülekezetvezető lelkész felelősségi körébe tartozik.

Minden esetben sürgős és fontos feladat a közös egészséges egyházlátás kialakítása, a közös gyökerre való szerveződés, amely a következőkből áll: egyértelmű elköteleződés, odaszánás, rendíthetlenség, megszállottság – a Szentlélek által való megszállottság! –, valamint önfegyelem, amely az indulatmentesség védőfalát vonja köré. És amire még szükség van: erő, amely megóvjá az erőszakosságtól; kormányozni tudás, amely nem fél az információközléstől a testületi döntések meghozatalakor; jó érzékelés és érzékenység a megfelelően elégséges információ, ismeret átadására, a tájékoztatásra. Mert létezik az alulinformáltság és túlinformálás valósága, amely bonyodalmakhoz vezet, hiszen a kybernéta-lelkipásztor felelőssége, hogy az ő vállalásához rendelt terhet ne tegye át a rábízottak vállára, a

---

¹⁴ BOROSS: i. m., 213. Itt a szerző idézi *Wilhelm Michaelis* munkáját. Ld. MICHAELIS: Das Ältestenamt der christlichen Gemeinde, 153.

küldetésével együtt járó felelősséget ne ossza szét azok között, akik a vezetésére bíztak. A közös hit, istenélmény, tudatos hitvallásosság nemcsak a kybernéta tekintélyét növeli, hanem az iránta való tisztelettel együtt járó bizalmat is megformálja. Így mondhatnánk, ahogyan mondani szokás: a jövő egyházát a hittudatosan élő egyháztagok, az őket erre elsegítő és ebben pásztoroló lelkipásztorok által alakított egyetemes papságot nemcsak ismételtető, tanítgató, hanem aszerint élő, a lelkészcentrikusságot már mint múltbeli valóságot emlegető emberek alkotják.

Félve beszélünk, vagy inkább hallgatunk a vezetői rátermettség meglétéről, hiányáról. Pedig erre várni körülbelül azt jelenti, hogy a hajót a hajókormányos, kapitány nem indítja el, vagy ha már úton van, indoklás nélkül lehorgonyozza, és imitálja az előrehaladást.

A lelkipásztori lét egyenlő a kybernéta léttel – sok tanulóssal, sok alázattal, kellő és egyértelmű határozottsággal. Folyamatos célismerettel, Krisztus által közreadott naponkénti iránytartással. A kybernéta-lelkész az az ember, aki tudja azt, hogy őt magát Krisztus már felvállalta, vezeti, s a legkritikusabb helyzetben sem hagyja magára. Ettől lesz bátorsága elvállalni tőle a vezetést, énekelve a régi éneket a benne foglalt mindent meghatározó igazsággal: *vezetni úgy tudok, ha Szent-lelked vezet.*

Befejezésül hadd szolgáljak most az alábbi óvatosságra intéssel, de még inkább a kybernézis gyakorlására való bátorítással. Ehhez egy, a humorosságával is felrázó rövid párbeszédet halljunk:

- Anya, én nem akarok többet iskolába menni.
- Miért kisfiam?
- Unom az egészet! A tanárok utálnak, az osztály kigúnyol, és mindig ugyanoda kell ülnöm.
- Kisfiam, muszáj menned. Egyrészt, mert kötelező, másrészt mert 50 éves vagy, harmadrészt, mert te vagy az igazgató.¹⁵

6. Felhasznált irodalom

- BOHREN, Rudolf: Die Leitung der Gemeinde, in: uő.: *Dem Worte folge. Predigt und Gemeinde*, München – Hamburg, Siebenstern Taschenbuch Verlag, 1961, 169–188.
- BOROSS Géza: *Biblia és gyülekezetépítés*, Budapest, Ráday Nyomda, 1988.
- FAZAKAS Sándor: Kübernetika – egy elfelejtett teológiai tudomány aktualitása. Előadás a Virtuális Bolyai Egyetemen. Kolozsvár, 2018. november 13. Sajtótudósítást ld. Berekméri Gabriella: *Tudományhid egyház és világ között*. Online elérhető: <https://reformatus.ro/hirek/tudomanyhid-egyhaz-es-vilag-kozott> (utolsó megtekintés: 2022. szeptember 5.).
- GOHEEN, Michael W.: *Keresztényen misszió ma*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2019.
- JOSUTTIS, Manfred: *A lelkész más*, Budapest, Exit Kiadó, 2017.
- KÁLVIN János: *Institutio Christianae Religionis. A keresztényen vallás rendszere*, 2. kötet, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014.

---

15 KOLLÁR: A lélek humora, 154.

A lelkész mint kybernéta

- KOLLÁR János: *A lélek humora*, Budapest, Média Connection Kft., 2018.
- MAKKAI Sándor: *Az egyház missziói munkája*, Budapest, Révai Kiadó, 1938.
- MICHAELIS, Wilhelm: *Das Ältestenamt der christlichen Gemeinde im Lichte der Heiligen Schrift*, Bern, Haller, 1953.
- PLASGER, Georg: Szolgálatok az egyházban, in: *Collegium Doctorum* 19 (2023/1), 7–18.
- RAVASZ László: *Emlékezéseim*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1992.

Lelkész a közéletben

Teológiai látás és erkölcsi véleményformálás társadalmi kihívások összefüggéseiben

---

Fazakas Sándor

1. Bevezetés helyett: a lelkész közéleti szerepének ambivalenciája

A cím hallatán – Lelkész a közéletben – mindjárt két irányba fogalmazódnak meg a képzettársítások: a politika és a moralitás irányába. Nem véletlen ez, hiszen az első esetén kézenfekvő a kérdés: politizálhat-e a lelkész? A közelmúltban, legfőképpen az 1989/90-es társadalmi változásokat követően merült fel eleméntárisan e kérdés, főként azzal a reménnyel, hogy az egyházaknak a társadalmi élet kérdéseitől való több évtizedes távortartása után új korszak kezdődhet el. Mégpedig egy olyan új korszak, amely lehetőséget biztosít arra, hogy az egyházak ne csak elszenvedői legyenek a történelemnek, a társadalmi-gazdasági és politikai folyamatoknak, hanem azok tevőleges alakításában is részt vegyenek, például a lelkészek politikai szerepvállalása által, helyi és országos szinten egyaránt. De míg a helyi közéletben való részvétel természetesnek tűnt, az országos politikában, illetve pártpolitikában való aktivitás megítélése korántsem volt egyértelmű, és ma sem az. A lelkész közéleti és politikai szerepvállalását tematizáló vitát, illetve a támogató és ellenző érveket – nevezetesen azzal kapcsolatosan, hogy lelképásztor vállalhat-e parlamenti képviselői tisztséget – el lehet olvasni a *Reformátusok Lapja* és a *Református Egyház* 1989. és 1990. évi számaiban. Mint ismeretes, a Zsinat e kérdésben döntött, ez a döntés azóta is érvényben van.¹ A vitában Rózsai Tivadar világos, teológiaiilag is megalapozott helyzetelemzése a mai napig irányadó:

„A parlament nem foglalkozik teológiával. A parlamentben politizálnak. [...] A parlamentben gazdasági, egészségügyi, honvédelmi, kulturális és egyéb e világi kérdések felől történik döntés. Ehhez pedig hozzáértő szakemberekre van szükség. Szociológusokra, közgazdászokra, jogászokra stb. és nem teológusokra. A teológus-lelképásztor gyülekezete szószékén folytatja »egyházpolitikai« tevékenységét a gyülekezet boldogulására, míg a nem teológus egyháztag mint szakember a parlament szószékén folytatja a jobb megoldásokat kereső szolgálatát. [...] De mert a politikus egyháztag a gyülekezetből érkezik, ezért politikai szolgálatában az evangéliumi szempontokat alkalmazza, vagyis azt keresi, hogy az egyes szakkérdésekben hogyan lehet olyan megoldást találni,

---

¹ Korábban ezt *Az egyház alkotmányáról és kormányzásáról szóló 1994. évi II. törvény* 40.§-a rögzítette. Napjainkban ld. 2013. évi I. törvény, 78–79.§. Részletesen erről ld. FAZAKAS: A Magyarországi Református Egyház politikai szerepvállalása az elmúlt 10 évben (2003).

amely a hit engedelmeségével és a szeretet elkötelezettségével oldja meg a kérdéseket. [...] Amennyiben a lelkipásztort a politikai élet iránti elkötelezettség olyan mértékben szorongatja, [...] akkor ehhez aktív politikai szolgálatba kell állnia? Azt hiszem, hogy – nem. A politikában Isten gondviselő tevékenysége [...] ott zajlik le a lelkipásztor közvetlen közelében, legközelebbi környezetében, gyülekezetében. [...] A politikai kérdés [mint] félelmetes szituáció-halmaz kényszerű módon [lesz] a gyülekezeti ígéhirdetés és lelkigondozás témája.²

Egyébként valamennyi vallás- és egyházzociológiai kutatás ide vonatkozó megfigyelése azt az eredményt mutatja, hogy az egyházak közvetlen politika szerepvállalását sem a gyülekezetek, sem a szélesebb társadalom nem tartja helyénvalónak.³

Pozitív viszont a lelkészek megítélése, és egyértelmű a velük szemben támasztott, szinte felfokozott igény a második lehetséges asszociáció vonatkozásában: a lelkész legyen erkölcsi példakép! Egy értékvesztett társadalomban, a társadalmi intézmények hitelvesztésének korszakában, szinte kitapintható volt a morális integritást megtestesítő személyek iránti felfokozott igény, s ez az elvárás napjainkra sem változott. Legfeljebb nagyobb visszhangot kap a megütközés és a döbbenet – talán éppen a nagyobb elvárások miatt –, ha papok, lelkészek és egyházi személyek kerülnek a vádlottak padjára, anyagi természetű visszaélések vagy szexuális zaklatások miatt.

Nem újkeletű egyik felvetés sem. Minden időben és minden korban egzisztenciálisan érintette a lelkészeket, és élénken foglalkoztatta a nyilvánosságot a lelkész közéletben vállalt vagy vélt szerepének jelentősége és hatása: meddig terjed a lelkipásztori befolyásolás rádiusza? Csak a vallási, kegyességi életre tartozik vagy azon is túl? A keresztyén tanítás csak a lelki életet érinti, vagy gazdasági, társadalmi, politikai folyamatokra is relevanciával bír, és ha igen, milyen módon lehet, kell és szükségszerű azt érvényesíteni?⁴

---

2 RÓZSAI: Politizáljon-e a lelkipásztor?, 6.

3 Ld. pl. FAZAKAS–KÓCSIS: „Vegyétek számba őket...”, 203. Vö. MÁTÉ–TÓTH–ROSTA: Vallási riport, 1991–2022, 463–464.470.

4 Nem véletlen, hogy az 1935-ben Vasady Béla, Révész Imre és társaik által útjára indított lelkipásztori és nevelői szakfolyóirat, az *Igazság és Élet*, külön rovat keretében foglalkozott a kérdéssel olyan témák mentén, mint pl. „a lelkipásztor és a politika viszonya”, „egyház és politika” vagy „a lelkész mint ethikus”. Az egyes témák megközelítése „elvi magaslatról, ugyanakkor gyakorlati érdekek teljes figyelembe vételével” történt, amint arról a folyóirat indulásakor a rovatok ismertetése során olvashatunk. A rovat címe: „Theologia, művelődés, világnézet”. Ld. [VASADY]: Rovatainkról (1935), 7.

2. Lelkészi szolgálat és a nyilvánosság terei

Teológiai-történetileg sem lehet megkerülni ezt a jelenséget. A keresztyénség kialakulásának és megszilárdulásának útján, ahhoz, hogy a kialakuló egyház ne tűnjön el a történelem süllyesztőjében, két tényezőre mindenképpen szükség volt: a politikai hatalom (valamilyen) hozzáállására és egyfajta morális értékrend képviselésére. Arra, hogy az egyház intézményesülő formájában és kialakuló szervezeti kultúrájában képes legyen tartósan jelen lenni a világban, és így vagy úgy (érvekkel, kapcsolatokkal, szövetséggel vagy éppen az elretentő erőszak alkalmazásával) meggyőzni környezetét arról, hogy jelenléte megkerülhetetlen. A helvét irányú reformációt egyébként az jellemezte, hogy minden időben törekedett az isteni igazságosság (*iustitia divina*) és a földi-világi igazságszolgáltatás (*iustitia civilis*) egymásnak való megfeleltetésére. S bár a reformátorok számára nyilvánvaló volt, hogy a politikai hatalom birtokosait nem egyszerű rávenni arra, hogy az isteni igazságnak megfelelő módon kormányozzanak, s ők maguk – mint pl. Bullinger és lelkésztársai – hajlottak arra, hogy a városi tanács kérésének engedve politikai természetű állásfoglalásoktól tartózkodjanak, mégsem kívántak lemondani az ige-hirdetés közéleti relevanciájáról: arról, hogy a prédikátoroknak igenis felelőssége van a közösség együttéléséért.⁵ Ily módon az egyház minden időben törekedett részesedni a hatalomból – ha a politikai hatalomgyakorlásról egy idő után le is kellett mondani, lelki síkon igyekezett megtartani azt. Ebből a hatalomgyakorlásból nagymértékben részesedtek az egyház hivatalos tisztségviselői, a papok és lelkészek. Már *Manfred Josuttis* is utal arra, hogy a lelkésznek hatalma van – „ennek ő nincs mindig tudatában”, lehet, hogy újra és újra „eltölti a hatalomnélküliség érzése”, magának sem meri „bevallani, hogy személy szerint hatalmat szeretne. Közben pedig olyan hivatást gyakorol, amellyel hivatalból együtt jár az, hogy más emberek életére befolyással legyen.”⁶ S bár Josuttis vizsgálódásának fókuszában elsősorban a hatalomnak közvetlenül a lelkipásztori szolgálat terén és az emberekkel való kapcsolattartás szintjén való megnyilvánulása áll, érdemes ennek a jelenségnek közéleti vonatkozásaira is figyelni nála. Hisz ez utóbbira is igaz, hogy a hatalom kérdése az egyházban, illetve a lelkipásztori szolgálatban

„egy olyan intézmény [...] ellentmondásosságát tükrözi, amely a keresztre mint a hatalomról való lemondás jelképére épül, de amelyik ugyanakkor sem szervezeti élete fenntartására nézve, sem társadalmi környezetével szembeni kapcsolataira nézve nem kerülheti meg a hatalom problematikáját.”⁷

5 Vö. BULLINGER: Die Reformationsgeschichte, 284–291.322–329; CAMPI: Heinrich Bullinger als Theologe, 427.

6 JOSUTTIS: A lelkész más, 75.

7 Uo. 77.

Vagyis továbbra is megválaszolásra vár a kérdés: miként fejtheti ki hatását és tehet szert befolyásolásra a lelkész a közéletben, a nyilvánosság különböző szinterein⁸ a keresztyénség és az egyház küldetését illetően?

Ehhez szorosan kapcsolódik a második, a morális értelemben kifejtett hatás, az erkölcsi ítéletalkotás formálására való igény. Ezen a téren sem mellőzhető a fokozott óvatosság és a kritikus-önkritikus szemlélődés. E téren már *Isolde Karle* elemzései⁹ is figyelmet érdemelnek, és a mi kontextusunkban is tetten érhető. A probléma a morális kommunikáció terén ugyanis abban áll, hogy ez a legtöbb esetben leredukálódik személyek és magatartásformák elítélésére, megvetésére vagy éppen (érdemtelen) felmagasztalására. Ezt mi moralizálásnak nevezzük, amely nem mentes a szubjektív beállítottságtól és a személyeskedő hangnemtől – ugyanakkor, sajnos, nem a körülmények alapos elemzésére épül, és nem átgondolt teológiai reflexiók eredményeként kap hangot. Vagyis személyek, döntések, történések megítélése és a hozzájuk való viszonyulás egyházon belül és egyházon kívül nem objektív tényálláson, szakmai kompetenciák meglétén, összefüggések elemzésén alapul,¹⁰ hanem előítéleteken, vélt vagy valós sérelmeken, félelmeken, hangulatok kreálásán, megalapozatlan víziók felvázolásán. Igaz ez személyi és strukturális döntésekre egyaránt. Ennek alapján mélyebb vizsgálat nélkül kerülhetnek sülyesztőbe jó ügyek és hozzájuk kapcsolt személyek, s kerülnek mások érdemtelenül piederasztálra (különösebb személyi kvalitások vagy programok nélkül). A morális tartalmú kommunikáció, illetve a moralizálás alapú döntések preferálása viszont veszélyes játék, mégpedig két szempontból: egyrészt egy morális alapú döntés (pl. elmarasztalás, valakiről rossz hír keltése) – eltérően a jogi eljárásoktól – a teljes személyiséget érinti, és hosszú távon meghatározza az érintett személy szociális rendszeren belüli mozgását, lehetőségeit, további egzisztenciáját. De hosszabb távon visszaható hatása is van. Ahogyan a neves szociológus, szociálfilozófus *Niklas Luhmann* megállapítja: „Aki morálisan ítél, és nyilvánvalóvá teszi, hogy milyen alapon értékel vagy ítél meg másokat – végső soron saját hitelét is kockára teszi.”¹¹ Azért teszi kockára saját hitelét és intézménye jó hírét, mert – körültekintő elemzés és további meglátások, konszenzuseresés igénye nélkül – nem számol a várható következményekkel, kockázatokkal, amelyeknek terhét – adott esetben – egyedül kell viselnie. Ezzel szemben az erkölcsi tájékozódás, vagyis nem a moralizálás, hanem az etikai ítéletalkotás az „ismeret és

8 VÖ. TRACY: *The analogical imagination*, 1–46; KÖRTNER: *Diakonie und Öffentliche Theologie*, 41; HÖHNE: *Öffentliche Theologie* (2017).

9 KARLE: *Der Pfarrberuf als Profession*, 126–130.

10 Erkölcsi ítéletalkotás (és egyházi állásfoglalások) kialakításának protestáns etikai módszertana tekintetében ld. FAZAKAS: *A protestáns etika feladata*, 35–46.

11 VÖ. LUHMANN: *Paradigm lost: über die ethische Reflexion der Moral*, 26; KARLE: i. m., 127.

szerepet” alapján igyekeznek a közösség épülését szolgálni – amint arról Pál apostol is beszél (1Kor 14,26).¹²

Az eddigiek alapján tehát megállapíthatjuk: mind a közéleti és politikai szerepvállalás kapcsán, mind pedig a lelkész erkölcsi kompetenciáit illetően a kérdéskör napjaikban tapasztalt megítélése nem mentes a leegyszerűsítésektől, tendenciózus interpretációktól. A kérdés sokkal összetettebb, mint amit a gyakorlati megítélése mutat. A közéleti szerep nem egyszerűsíthető le valamely politikai párt melletti szimpátiára, netalán egy párt színeiben való politikai mandátum vállalására. Az erkölcsi kompetencia, azaz a teológiai-etikai ítéletalkotás képessége is jóval több, mint amit az elvárás sugall, miszerint a lelkész legyen erkölcsi példakép, vagy hogy morális értelemben dicsérjen vagy marasztaljon el ügyeket, személyeket, jelenségeket. Ezért is szükséges, hogy kissé „hátrább lépjünk”, távolságot vegyünk fel, s próbáljuk újraértelmezni az összefüggéseket.

A *polis* és az *oikos*, a város/városállam és az otthon között a „*piactér*” már az antik világban is a nyilvánosság kiemelt színtere volt. Olyan hely, ahol emberek egymással szemben, de nemcsak magukban, hanem további személyek szeme előtt egymással kommunikáltak. Hosszú időre (kicsit a mai napig is) a „*piactér*” vált a nyilvánosság reprezentatív színhelyévé. Öt sajátosság jellemzi ezt:

- 1.) a *piactér* olyan nyilvános tér, amelyet a *fizikai jelenlét*, az interakció és a szemlélés, illetve a megfigyelés jellemez (emberek valóságosan találkoznak, egymással szóba állnak, interakció jön létre közöttük, megfigyelnek másokat, és ők maguk sem rejtőzhetnek el mások figyelő szemei elől);
- 2.) azért lehet a *piactér* a nyilvánosság tere, mert egyúttal *másfajta tevékenyegék színtere* is: a kereskedés, a közösségi élet döntéseinek, s egyben tapasztalatok megosztásának színtere (tehát az élet gazdasági, politikai és kulturális döntéseinek, változásainak megnyilvánulása történik itt);
- 3.) a *véleménynyilvánítás színtere* – mindenki mindenről beszélhet, kifejezheti véleményét. A piac a különböző meggyőződések és vélemények artikulálásának színtere;
- 4.) *közös döntések helyszíne* – olyan közösségi tér, ahol polgárok összegyűlekeznek, és az őket érintő kérdésekben – mint érintettek és részesek – döntéseket hozhatnak, de legalábbis e döntések előzetes vitáját megejtik a közmegegyezés igényével;
- 5.) a *politikai hatalom megnyilvánulásának a tere* – ahol kihirdették a legfőbb hatalom döntéseit, nyilvánosságra hozták ítéleteket, végre is hajtották a kivégzéseket (tehát a hatalom demonstrálásának helyszíne volt).

---

12 KARLE: i. m., 128.

Ezek a funkciók adott esetben konkurálhatnak egymással, egyik vagy másik funkció felerősödik, és elnyomja a másikat: így például a piactér mint a nyilvánosság tere lesz a helyszín, ahol a diktatórikus hatalom elrettentő erődemonstrációt tarthat, kihirdeti a szerinte érvényes játékszabályokat az együttélés számára, a félelem és a rettenet elnémítja a szabad diszkurzus igényét és lehetőségét. Vagy olyan helyszín lehet, ahol mindent leural a gazdasági érdek és a profitorientált cselekvés, a pénz uralma és hatalma; vagy olyan tér lehet, ahol az elvtelen taposlás, tetszésnyilvánítás és felelőtlen beszéd lesz a domináns, ahol a kommunikáció értékét már nem a tartalom, hanem az adja meg, hogy az mennyire szórakoztató vagy felháborító, mennyire botránkozttató.

Ezen a jelenségen az sem változtat, amiről *Jürgen Habermas* ír, aki a kávéházat látja a művelt polgárság olyan nyilvánosságterének, ahol az élet nagy kérdéseit meg lehet vitatni, s a viták, illetve konszenzuskeresés után lehet számolni azzal, hogy a közösségi döntésekben ezek a vélemények majd szerepet játszanak. Ideális – mondhatnánk –, de hát a habermasi modell, még ha kifinomultabb vitakultúrával is, de tulajdonképpen tovább írja azt, amiről az antik világra jellemző „piacnyilvánosság” kapcsán szoltunk. Továbbá mindkettőt egyaránt érinti az a jelenség, hogy a modern tömegtársadalom és tömegmédiá világában, különösen a „közösségi média” által olyan korba érkeztünk, ahol mindenki mindenről és minden eszközzel véleményt formál, ezt kommunikálja, és nyilván a saját vélemény lesz az abszolút. Ily módon a piactér interakciójának és kommunikációjának, valamint a kávéház művelt polgári vitáinak *normatív* ereje elvész – vagy felolvad a „véleménycsinálók” és követőinek buborékjaiban – még akkor is, ha több száz és több ezer bejegyzés születik meg egy-egy témában. Így a nyilvánosság „fantomnyilvánossággá” válik: olyan látszatnyilvánossággá, ahol a vitákban való részvétel feltétele már nem az egzisztenciális függetlenség, a releváns élettapasztalatok és szakmai tapasztalatok megléte, hanem ahol a tartalmi kérdéseket háttérbe szorítják a képek, az üzenet lényegét a mediális eszközök, az érveket pedig az érzelmi megnyilvánulások. Egy-egy ügynek, kommunikációra szánt tartalomnak a jelentőségét már nem a tartalma határozza meg, hanem a látványosabb kommunikációs forma, a publikum felvevőkészsége – azaz a kérdés: mennyi üzenetet képes befogadni a nyilvánosság színterein tartózkodó (anonim) tömeg?

Kérdésünk témánk összefüggésében a következő: hol találja magát, és hogyan mozog ezen a terepen a lelkész – az a lelkész, akiről nem mondható el, hogy kivonhatja a magát az előbb leírt jelenség összefüggéseiből? A kérdés érvényes a nyilvánosság valamennyi formájára, hiszen azok dimenziói nem szűntek meg, nem váltották le egymást, csupán egyik-másik aspektusuk erősödött fel, vagy vált meghatározóbbá a technika révén.

3. Egy másfajta nyilvánosság relevanciája

A teológia tud a nyilvánosság egy másik formájáról,¹³ amely nem emberek közötti kommunikáció és interakció által jön létre: ez az Isten színe előtt való nyilvánosság. Ez nem a többi nyilvánosságforma mellett egy további közéleti fórum, nem is azonosítható vagy szűkíthető le az előbb említett formák és fórumok valamelyikére, de még csak az egyház belső tereire és miliőjére sem redukálható, nem azonosítható azzal. Nemcsak a hívőket érinti, hanem azokat is, akik nem tudnak, vagy nem akarnak tudni Isten létezéséről. Minden nyilvánosságformát megelőz, meghalad, átfog – enélkül nincs más formája a nyilvánosságnak. Van viszont egy törvényszerűsége: ezzel szemben az ember nem viselkedhet pusztán szemlélőként (pl. nem mondhatja, nem ízlésem szerint való az internetes chatek világa, tehát kiszállok). Ez a nyilvánosság az ember számára nem egyszerűen az objektív megismerés tárgya, az ismeretbővítése számára tárgyiasítható valóság. Ebben az ember csak résztvevőként (tehát nem szemlélőként) lehet érintett¹⁴ – a részesedés, a megismerés, az istenismeret az, amely alapján közünk lehet ehhez a valósághoz: egzisztenciális érintettség formájában, az Isten jelenlétének megismerése és megtapasztalása által, de nemcsak a lehetőségeink határaihoz érve a tudományos megismerés hézagpótlékeként... Istennek e jelenlétéről és e jelenlét megismerésének lehetőségéről beszél a teológia: az ígéhirdetés, a lelkigondozói munka, a tanítás és a szolgálat minden olyan formája, amely erről az isteni prezenciáról tesz bizonyosságot.

De hogyan lesz ez valósággá – kérdezhetjük – a mi életünkben? Mi a feltétele annak, hogy mindez ne tetszetős, de üres szólam maradjon, hanem az életet és a közéletet meghatározó valósággá?

A református, illetve a protestáns teológiatörténet számos teológiai toposzt, írásmagyarázati elvet tud felmutatni annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy miként legyen jelen az egyház a világban, és miként vegyen részt tevőlegesen a társadalmi élet formálásában. Itt most egy ilyen megközelítés kerül bemutatásra, Kálvin teológiája által inspirálva, de más sorrendiséggel. Kálvin azt írja az *Institutio* egyik alfejezetének címében:

„Ha tudni akarjuk, miért küldte el az Atya Krisztust, és mit hozott nekünk, három fontos dolgot kell benne meglátnunk: a prófétai, a királyi és a papi tisztet.”¹⁵

13 David Tracy amerikai teológus beszél a nyilvánosság, illetve a közélet három fórumáról, amely előtt a teológia számadással tartozik: ez az (1) egyház belső tere, (2) a tudományok világa, valamint (3) a társadalmi nyilvánosság színtere. Ld. TRACY: *The analogical imagination*, 1–46.

14 DALFERITH: *Die Krise der öffentlichen Vernunft*, 130. Vö. PLASGER: *Das Drama der Passion Gottes*, 42–43.

15 KÁLVIN: *Institutio* 2,15,1 (I, 373).

Krisztus hármas tisztében (*triplex munus Christi*) való részesedés lehetővé teszi számunkra, hogy megértsük Jézus Krisztus nyilvános működését az ő egyháza által a világban, s mint ennek az egyháznak elhívott tisztségviselői ennek mi is részesei vagyunk. Egyébként ez a formula ökumenikus tekintetben is relevanciával bír, állapítja meg *Edmund Schlink*,¹⁶ annak ellenére, hogy nem a nagy egyházszakadás előtt, hanem utána keletkezett, s mégis valamennyi keresztyén felekezet tanításában megtalálható. A református teológiában is többféle sorrendiséggel találkozunk. Itt most *Daniel Migliore* és *Michael Welker* eszmecseréjének konzekvenciáját követjük,¹⁷ amelyeknek lényege, hogy Jézus *húsvét előtti* nyilvános működése felől közelítik meg a hármas tisztség értelmét:

3.1. Jézus Krisztus *királyi* tiszte – amely már húsvét előtt kinyilatkoztatásra kerül – egyértelműen a szabadság és a szolgáló szeretet erejéről tesz bizonyosságot. Bár király volt, felette állt mindennek és mindenkinek, mégis alázatos formát öltött, és odahajolt a legelesettebbekhez is. Mert ez a király nemcsak király, de egyszerre testvér és barát, szegény és kitaszított. Ezért ez a királyi uralom a Lélek kitöltésének fényében megkérdőjelezi az egyház hierarchikus és monarchikus rendjét, valamint a politikai rendszerek hatalmi struktúráit. Krisztusnak ez az emberekhez való odahajlása csak „szabad és teremtő önkorlátozás által”¹⁸ vált lehetővé... Mi lehet ennek a konzekvenciája az egyház és a világ számára? Bár tudjuk, hogy Krisztus nemcsak a szakrális terek felett úr, az ő királyi uralmának törvényszerűségét nem vagyunk képesek közvetlen módon bevezetni az egyházi és a társadalmi élet keretei közé. De a szabad, hálából fakadó, a felebarát és a környezet javát szolgáló önkorlátozás által, valamint az elnyomó mechanizmusok elleni tiltakozás által lehetséges a szenvedő és szükségben levő embertársak iránt szolidaritást vállalni, és számukra olyan helyzetet teremteni, amely a tevékeny szeretet íztét ízlelteti meg velük. Egyfajta diakóniai ethosz ez, a krisztusi lelkületnek olyan megélése, amely lehet, hogy egyedí, páratlan világunkban, de egy másfajta és minőségi életet tesz lehetővé. Olyan együttérzés ez, amely nemcsak szemléli a másik nyomorúságát, alapítványok és intézmények által adományt ad a feleslegből, hanem osztozik is a rászoruló sorsában. Ez nyújthat megújulást és új lelkületet a sokszor rutinszerűvé vált szociális szolgáltatások világában, és adhat sajátos profilt a keresztyén diakónia számára. Szabad, s mégis teremtő önkorlátozásból fakadó, mások számára életminőséget lehetővé tevő magatartásforma ez – gyülekezetben, családban, a társadalmi élet számos más terén. Olyan erkölcsi irányultság, amely nemcsak reaktív, hanem *proaktív* módon, lehetőleg lokális szinten érezteti hatását,

16 SCHLINK: *Ökumenische Dogmatik*, 414.

17 MIGLIORE: *Faith Seeking Understanding*, 155; WELKER: *Gottes Offenbarung. Christologie*, 201. Ld. még e hármas tisztségben való részesedés szociáletikájának teológiai előzményeihez FAZAKAS: *Koinónia a reformátori teológiában*, 145–153.

18 WELKER: i. m., 223.

érzékenységgel a helyi problémák iránt, lehetőség szerint és az adott szituáció számára releváns módon kezdeményezve megoldásokat.

3.2. Krisztus *főpapi* tisztének dimenziói és az ebben való részesedés által válik valósággá az Isten színe előtti nyilvánosságban való élet, s egyben a társadalmi közélet alakítása. Mit jelent ez? Krisztus „irgalmas és hű főpap [...] az Isten előtti szolgálatban, hogy engesztelést szerezzen a nép bűneiért” (Zsid 2,17). Ennek megfelelően az egyház nemcsak Jézus életében részesedik, hanem a Szentlélek által az ő főpapi szolgálatában is. Itt a hívők egyetemes papságának valóságával szembesülünk, amelynek szolgálata túlmutat a liturgikus istentisztelet keretein és a hagyományos vallási kultúra ápolásának dimenzióin.

Konzekvenciái ennek a főpapi tisztségben való részesedésnek a következő területeken körvonalazódnak:

- a.) A lelképásztori szolgálat során fel kell tennünk a kérdést: „kicsoda a te istened?” Adott esetben a lelkész teológiai kompetenciája abban nyilvánul meg, hogy számot vet a különböző istenképek és istenképzetek valóságával, amelyek tetten érhetők még a legszűkebb gyülekezeti körön belül is, és nem mond le e képzetek teológiai kritikájáról. Ez nem egy önmagáért való kritizálást vagy konfrontációt jelent a vallásos hagyományokban szocializált, és különböző istenképekkel élő gyülekezeti tagok sorával – de jelenti annak felismerését, hogy világunknak és benne az egyház tagjainak szüksége van a helyes keresztyén valóságértelmezés és ismeret szemponjtaira. Ennek az igénynek a tudatosítása elvezethet oda, hogy keressük a gyülekezetek tanításának kereteit és feltételeit, hogy a hitismeretekben való elmélyülés által legyenek képesek megélni kegyességüket, a hittapasztalatok és a kijelentés ismeretének összhangja alapján.

Az előbbi egyenes következménye a *helyes istentisztelet*¹⁹ meghatározásának igénye. A helyesen értelmezett és helyesen ünnepelt istentisztelet arra szolgál, hogy megnyissa, megszilárdítsa és elmélyítse az Istenről való tudást, azt az ismereteket, amely hiányzik a szekuláris világból, és ez az ismerethiány vallási-világnézeti bizonytalansághoz vezet. A megrendült élet határterületein az ember kétségbeesetten keresi az értelmezési lehetőségeket, beleértve a vallási értelmezés lehetőségeit is: pl. mi végre van a szenvedés a világban, mi az élet értelme, hogyan kell helyesen értelmezni a próbatételeket? Isten helyesen értelmezett ismeretének fényében világossá válik az ember tehetetlensége is az e világban lévő démoni összefonódásokkal szemben. Pontosabban, Krisztus keresztyén alatt világossá válik, hogy az emberek önös érdekeik kielégítése közben felhasználhatják a társadalmi együttélés kereteit, sőt visszaélhetnek a „jó rendek”-kel, mint a jog, az erkölcs, a politika, a közmédia, sőt a vallás. Ezáltal tönkreteszik az

---

19 Vö. REV: Az egyház igaz istentiszteletéről napjaink szorongatott helyzetében (2023).

Istenhez és egymáshoz való viszonyukat, beleértve az életkörülményeiket is. Az Isten ismerete azonban mindig és egyúttal az üdvösség ismerete is volt. A megfelelően ünnevelt istentisztelet – és az azt megelőző egyházi nevelői munka – nem arra lett tervezve, hogy egyszerűen optimális istenképet teremtsen, vagy hogy élményszerű vallásos érzéseket nyisson. Inkább egy olyan kapcsolati eseménybe helyez bennünket, amelyben a felmagasztalt Krisztus a Lélek által megérinti az embereket, megragadja őket, és kibékít minket az Atya Istennel, az embereket pedig egymással.

- b.) Ennek megfelelően nem lehet lemondani a *megbékélés ethosának* munkálásáról, mint Krisztus főpapi tisztének konzekvenciájáról. Az egyházunk környezetét képező társadalom alapvetően rá van utalva a *megbékélésre* – már csak az állandó konfliktushelyzetek miatt is. Nemcsak azért, mert a történelmi-társadalmi bűnösség kérdése, a két világháború konfliktusos története és a 20. századi totalitárius rendszerek súlyos öröksége még mindig sokféleképpen hat és terheli a jelent, keleten és nyugaton egyaránt. Korunk embere és társadalmi szereplői, egyházi közösségei és civil szervezetei nap mint nap újabb és újabb gazdasági, politikai vagy ideológiai érdekek által vezérelt konfliktustörténetekbe keverednek. Az új igazságtalanságok és politikai küzdelmek okozta új konfliktushelyzetek kezelése megbékélésre vár. A civil társadalom szereplőinek (egyházközösségeknek, egyesületeknek, oktatási intézményeknek) éppen e téren nyílik lehetősége arra, hogy alkalmat és teret (fórumot) teremtsenek az elszennvedett igazságtalanság kibeszélésére, a fájdalom kifejezésére, hogy megtapasztalhassák a vita felszabadító erejét, vagy hogy kritikusan foglalkozzanak az előző generációk erkölcsi koncepcióival – beleértve a megbékélési koncepciókat is! Nem lehet figyelmen kívül hagyni, és azóta bebizonyosodott, hogy napjainkban éppen azok a társadalmak, országok vagy régiók szenvednek leginkább az új igazságtalanságok, emberjogi jogsértések és szélsőséges politikai tendenciák megjelenésétől, ahol egyszerűen elmaradt a régebbi konfliktusok feldolgozása, a múlt hibáiból való tanulás lehetősége. (Továbbgondolást érdemel a kérdés: hogyan vegyen részt a lelkész – teológusként – a helyi emlékezetpolitikában, kopjafák, szobrok, emlékművek felavatásában?)

3.3. A Krisztus *prófétai* szolgálatának és az egyháznak e prófétai szolgálatból való részesedése, illetve ezek konzekvenciája alkalmasint bántónak tűnhet. Miért? Azért, mert Jézus igehirdetésében nemcsak az üdvösséget, hanem az ítéletet is kilátásba helyezte. Saját szenvedését hirdette, de az isteni akarat érvényét is szembevitte korának politikai, vallási és közvélemény-formáló hatalmával. Azok a keresztyének és gyülekezetek, akik részesednek Krisztus prófétai szolgálatában, mindig is ki lesznek téve koruk erkölcsi, kulturális, politikai, gazdasági törvényszerűségeinek, és szembekerülhetnek koruk „véleménycsinálóival”. Mert a hívő em-

ber elkerülhetetlenül ki van téve és ki lesz téve e konfliktusoknak, ha a teológia és az egyház nem fenntartás nélkül megerősíteni kívánja a környező világ eseményeit és a mindenkori hatalom birtokosainak cselekedeteit, hanem az összefüggések tényszerű elemzésére törekszik. A hamis próféták vagy „hazug próféták” minden időben gyorsan csatlakoztak a lelkes többség kórusához. Az igazi prófécia ezzel szemben az igazságosság megvalósulását kéri számon konkrét helyzetekben és időben, nyíltan hangot ad a kritikának, de az önkritikának is. Tudjuk, hogy a kritikus reflexió és önkritikus elemzés által kiváltott feszültségek és konfliktusok rendkívül megnehezítik az egyház kapcsolatát a környező világgal. Időlegesen lehet, hogy ellehetetlenül a kritika nyomán külső és belső cselekvőképessége, formálissá válik kapcsolatrendszere, amelynek következtében a „város jóléte” (Jer 29,7) érdekében kifejtett tevékenysége is megtorpan. De végső soron ez a prófétai, illetve órállói tiszt nagy szolgálatot tehet a közélet számára: az egyház és a teológia figyelmeztetheti ugyanis a világot és a hatalom képviselőit az abszolutizálódásra való hajlamára, és felhívja a figyelmet azokra az erőkre (a gazdaság, a politika, a média stb. terén), amelyek meg akarják fosztani az embert a belső és külső szabadságától.

Ugyanakkor ez a prófétai hang a kritikus önreflexió lehetőségével irányulhat befelé is, egy az öngazolás, önmegtartás útjára tévedt és ideológiailag elvakult egyház ellen is – a megtisztulás és az önkorrekció reményében (a *semper reformanda* értelmében).

4. Összegzés

A Krisztus hármastiszteben való részesedés következményekkel jár: állandóan tudatosítani kell az Isten színe előtt való lét valóságát, amelyre figyelve a lelkipásztori tiszt kiemelt feladata lehet egy olyan közéleti szerep felvállalása, amely nem egyszerűen jóváhagyja és igazolja („confirmálja”) a világ történéseit, hanem hozzájárul egy olyan *common sense* (közös vélemény és értékrend) kialakulásához, amely független a politika és a gazdaság érdekeitől és azok függelmi kötelékeitől. Ennek nyomán olyan interaktív miliő kialakításában lesz érdekelt – az *oikos* és a *polis*, a privátszféra és a közélet között –, amely értékekre és nem érdekekre tekint, és amely teológiailag inspirált normatív jelleggel bír közösségi életünkre nézve. Tudjuk, a lelkipásztori szerepről és tisztségről való hagyományos gondolkodásunkban ez némi értetlenséget eredményez. De ebből a perspektívából talán világossá válhat, hogy nem feltétlenül a valóság – általunk is sokszor képviselt – vallásos-egyházi értelmezése marad el a modern társadalmi gondolkodás és politika által teremtett valóságtól, hanem éppen a közéleti teológia és az elkötelezett keresztyénség rendelkezik azokkal az erőtartalékokkal, amelyek lendületet adhatnak egyházunknak, a társadalomnak és szűkebb-tágabb környezetünknek arra, hogy eddig igaznak tartott fejlődési logikánkat újragondoljuk. Ilyen értelemben a lelkész közéleti szolgálata nélkülözhetetlen lesz.

5. Felhasznált irodalom

2013. évi I. törvény a lelkészek szolgálatáról és jogállásáról. Online elérhető: https://reformatus-egyhazi.hu/documents/3497/2013._%C3%A9vi_I._tv._2022._%C3%A9vi_II._%C3%A9s_2022._%C3%A9vi_IV._tv._Lelkesztv.pdf (utolsó megtekintés: 2024. március 13.).
- Az egyház alkotmányáról és kormányzásáról szóló 1994. évi II. törvény.* Online elérhető: http://regi.reformatus.hu/data/documents/2019/05/24/Alkotmany_tv.2019.evi_II.tv.mod.pdf (utolsó megtekintés: 2024. március 13.).
- BULLINGER, Heinrich: *Die Reformationsgeschichte* (az 1840-es frauenfeldi kiadás változatlan utánnyomása), 3. kötet, Zürich, Nova Buchhandlung, 1984.
- CAMPI, Emidio: Heinrich Bullinger als Theologe, in: LITZ, Gudrun et al. (szerk.): *Frömmigkeit – Theologie – Frömmigkeitstheologie. Festschrift für Berndt Hamm zum 60. Geburtstag*, Leiden – Boston, Brill, 2005, 423–436.
- DALFERTH, Ingolf U.: *Die Krise der öffentlichen Vernunft. Über Demokratie, Urteilskraft und Gott*, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2022.
- FAZAKAS Sándor – KOCSIS Áron: „Vegyétek számba őket...” Vallásszociológiai felmérés a Tiszántúli Református Egyházkerületben, in: KUSTÁR Zoltán et al. (szerk.): *Orando et laborando. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2006/2007. évi értesítője*. 469. tanév, Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2007, 187–205.
- FAZAKAS Sándor: A Magyarországi Református Egyház politikai szerepvállalása az elmúlt 10 évben, in: *Református Egyház* 54 (2003/2), 59–65.
- FAZAKAS Sándor: A protestáns etika feladata, alapjai, hagyományai és az erkölcsi meggyőződés kialakítása, in: uő. (szerk.): *A protestáns etika kézikönyve*, Budapest, Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, 2017, 13–50.
- FAZAKAS Sándor: Koinónia a reformátori teológiában, in: *Igazság és Élet* 17 (2023/1), 145–153.
- HÖHNE, Florian: Art. Öffentliche Theologie (Version 1.0 vom 12.10.2017), in: ZEILINGER, Thomas et al. (szerk.): *Ethik-Lexikon*. Online elérhető: <https://www.ethik-lexikon.de/lexikon/oeffentliche-theologie> (utolsó megtekintés: 2024. január 22.).
- KÁLVIN János: *Institutio. A keresztyén vallás rendszere* (ford. Buzogány Dezső), I. kötet, Budapest, Kálvin Kiadó, 2014.
- KARLE, Isolde: *Der Pfarrberuf als Profession. Eine Berufstheorie im Kontext der modernen Gesellschaft*, Gütersloh, Chr. Kaiser – Gütersloher Verlagshaus, 2001.
- KÖRTNER, Ulrich H. J.: *Diakonie und Öffentliche Theologie. Diakoniewissenschaftliche Studien*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2017.
- LUHMANN, Niklas: Paradigm lost: über die ethische Reflexion der Moral, in: uő. – SPAEMANN, Robert (szerk.): *Paradigm lost: über die ethische Reflexion der Moral. Rede anlässlich der Verleihung des Hegel-Preises 1989*, Frankfurt a. M., Suhrkamp, 1996, 7–48.
- MÁTÉ-TÓTH András – ROSTA Gergely: Vallási riport, 1991–2022. Magyarországi trendek nemzetközi összehasonlításban, in: KOLOSI Tamás – SZELÉNYI Iván – TÓTH István György (szerk.): *Társadalmi R riport 2022*, Budapest, TÁRKI, 2022, 457–458.
- MIGLIORE, Daniel L.: *Faith Seeking Understanding. An Introduction to Christian Theology*, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1999.
- PLASGER, Georg: Das Drama der Passion Gottes, in: *Zeitschrift für dialektische Theologie* 38 (2022/1–2), 40–51.

- REV Európai Tanácsának Teológiai Bizottsága: Az egyház igaz istentiszteletéről napjaink szorongatott helyzetében. Hét tétel a Református Világközösség európai tagegyházai számára, in: *Igazság és Élet* 17 (2023/4), 779–785.
- RÓZSAI Tivadar: Politizáljon-e a lelkipásztor?, in: *Reformátusok Lapja* 34 (1990/12), 6.
- SCHLINK, Edmund: *Ökumenische Dogmatik. Grundzüge*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1983.
- TRACY, David: *The analogical imagination. Christian theology and the culture of pluralism*, New York, Crossroad, 1981.
- [VASADY Béla]: Rovatainkról, in: *Igazság és Élet* 1 (1935), 6–7.
- WELKER, Michael: *Gottes Offenbarung. Christologie*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2012.

Szerzők

- Fazakas Sándor** (PhD, dr.habil, dr.h.c.) tanszékvezető egyetemi tanár
(Debreceni Református Hittudományi Egyetem), a Lelkésztovábbképző Intézet vezetője
- Fekete Károly** (PhD, dr.habil) egyetemi tanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem), a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke
- Gaál Sándor** (PhD) tanszékvezető egyetemi docens
(Debreceni Református Hittudományi Egyetem), a Nyírségi Református Egyházmegye esperese
- Kiss Jenő** (PhD, dr.habil) tanszékvezető egyetemi tanár
(Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet), kontextuális lelkigondozó, szupervízor
- Szabó Lajos** (PhD) nyugalmazott egyetemi tanár
(Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest)

